

Republica Moldova. Aspecte etnopolitice

Capitolul I

Istoricul structurii etnice

A demonstra că Basarabia este locuită de români și ca aceștia formează marea majoritate a populației, este fără îndoială ceva cu totul de prisos, fiindcă ar însemna să ne pierdem timpul demonstrând evidente. Nu doar în baza vreunui drept de natură etnografică s-a abătut cumplita năpastă de ieri asupra țării noastre și nici în baza dreptului istoric, căci nedreptate de la 1812 nu putea deveni în 1940 un drept care să fie invocat de conducătorii Rusiei de atunci, așa cum s-a întâmplat.

În cele ce urmează, vom discuta etnografia Basarabiei așa cum a fost ea prezentată de cel mai înalt for științific al Rusiei Sovietice, Academia de Științe de la Leningrad. Aceasta, pentru a arăta ca Rusia oficială însăși, oricât a căutat să transforme realitatea etnografică în favoarea elementului rus și ucrainean n-a putut totuși să nu recunoască predominanța covârșitoare a poporului românesc în această provincie moldovenească.

În continuare ne vom referi în special la studiul lui L. S. Berg „Populația Basarabiei – componența etnografică și numărul”, Petrograd 1923¹, publicată de Academia de Științe din Leningrad în colecția intitulată „Lucrările comisiei pentru studiul alcătuirii etnice a populației Rusiei”².

Acest studiu își are lipsurile lui. Astfel, cea mai de seamă lipsă o constituie faptul că el ne se bazează pe un recensământ recent ci mai ales pe datele despre situația etnografică a populației basarabene adunate în 1907 de N. V. Butovici, care și el la rândul lui își avea materialele colecționate nu direct ci prin învățători. Berg însuși recunoaște că aceste date nu pot fi considerate drept recensământ pe deplin satisfăcător. O altă lipsă mare constă în aceea că datele pe care se bazează Berg, privesc exclusiv răspândirea populației rurale din Basarabia. Relativ, la orașe, autorul dă în final date statistice după date mai vechi cu 10 ani ca cele ale lui Butovici, adică 1897. Berg mărturisește singur că „informații mai târzii, demne de încredere, despre situația populației urbane, nu sunt cunoscute. Deci față de data apariției studiului său, aceste date au o vechime de douăzeci și șase ani, iar materialul furnizat de Butovici – cu privire la populația rustică – are și el o vechime de 16 ani. Dar

acestea sunt perioade în cursul cărora au intervenit mari schimbări demografice și etnografice , datorită creșterii naturale și mai ales datorită războiului mondial .

Totuși nu vom bagateliza deloc , din aceste motive , munca lui Berg , care este o lucrare metodică și erudită . Iar în privința materialelor utilizate , așa criticabile cum sunt , erau singurele pe care le avea la dispoziție . Nu exista altele mai bune . La prelucrarea lor autorul arată o rară scrupulozitate , el caută să nu neglijeze nici o naționalitate de pe teritoriul Basarabiei . Din acest punct de vedere , este unul dintre cele mai complete studii etnografice asupra provinciei moldovene . De aceea se cuvine să-i acordăm toată atenția .

Autorul împarte Basarabia , din punct de vedere etnografic , în trei părți distincte :

1. Regiunea Hotinului , populată cu deosebire de ucraineni ;
2. Regiunea mijlocie , care cuprinde sfera județului Bălți și ținutul Codrilor³ . Cu privire la această regiune – cea mai întinsă – Berg spunea că în ea predomină moldovenii ;
3. Regiunea meridională cunoscută sub numele de Bugeac , locuită de o populație amestecată , venită de aiurea și care se compune din ucraineni , bulgari , găgăuzi , nemți , moldoveni , ruși și alții

Făcând o expunere cronologică a datelor demografice cunoscute până la el cu privire la Basarabia , Berg pornește chiar de la 1812, momentul primei anexări a acestei provincii românești la Rusia . Pentru 1812, datele sunt foarte vagi , aproape contradictorii .

După Zașciuk , Basarabia ar fi atunci populația de 41 160 familii , adică peste 240 000 suflete⁴ .

După Skalkovschi , ar fi numărul 55 366 familii , în care 166 000 ar fi fost bărbați⁵ . Presupunând că elementul feminin ar fi fost egal cu cel bărbătesc , populația totală se ridică la 332 000 , ceea ce dă o diferență de 92 000 persoane – enormă dacă o raportăm la totalul de la un autor la altul .

Pentru 1817 , adică numai cu cinci ani mai târziu , după datele adunate de generalul guvernator Bahnutiev , care face primul recensământ al populației, s-ar fi aflat în Basarabia 98 526 familii , adică , 491 679 persoane⁶ , deci de două ori și ceva mai mult față de totalul lui Skalkovschi .

Pentru 1827 , ni se dau interesante relații demografice , în special asupra regiunii sudice , după „Descrierea statistică a Bugeacului între anii 1822-1828”⁷ .

După recensământul rusesc din 1897 , Basarabia avea 1 935 412 persoane . În fine , la 1915 , la 1 ianuarie , nu după recensământ , ci după operații matematice aplicate asupra datelor din 1897 , cărora li s-a adăugat coeficientul de creștere al populației , avea 2 686 402

de persoane . Comparând acest număr cu cel de 2 864 402 dat de recensământul românesc din 1930 , îl considerăm mult exagerat în plus⁸.

Berg relevă caracterul de pestrîț mozaic al populației Basarabiei , alcătuită din diverse naționalități . Evident , acest lucru este adevărat , dacă , avem în vedere nu numai neamurile care formează , masa compactă , ci tot ce este naționalitate distinctă , indiferent de numărul ei de locuitori , care poate fi oricât de mic .

Referindu-se la rezultatul recensământului din 1897, Berg arată ca românii („moldovenii”) din întreaga Basarabie ating procentul de 47,58 % evident , acest procent inferior celui real , ceea ce se poate constata din compararea lui cu procentul de 56,2% , calculat după recensământul românesc din 1930 de dr. S. Mănuilă⁹.

Raportat numai la populația rurală a provinciei –exceptându-se complet orașele – procentul românilor ar crește , după Berg , numai la 53,55% , ceea ce , de asemenea , constituie o diminuare a procentului real.

Procentul de români în orașe și târguri ar fi , după Berg , numai de 14,16% , ceea ce este o exagerare în minus , deși suntem de acord ca românii de predilecție agricultori in Basarabia ca și aiurea – sunt un popor rustic prin excelență . Într-adevăr , confruntând acest procent cu cel care rezulta din recensământul românesc, constatăm o deosebire enormă : procentul general românilor urbani din Basarabia este la 1930 de 31,5% deci de 2,22 ori mai mare¹⁰, adică primul pe provincie.

Dar chiar admitând ad litteram procentajul lui Berg , care este mult sub limita reală , el este totuși foarte elocvent pentru superioritatea zdrobitoare a elementului românesc în Basarabia .

Într-adevăr , având în vedere numărul mare de naționalități din această provincie între care se împarte populația totală și raportăm procentele celorlalte naționalități la procentul românilor , acest fapt apare în toată claritatea . Vom ține seama întâi de procentajul populației rurale – fiindcă el este cel mai real , având la bază elementul băștinaș .

Cel mai mare procent , după cel de 53,55% al românilor , este cel al populației ucrainene de 20,31% , inferior cu 33,24% , adică de 2,2ori mai mic decât procentul românesc . Apoi vine procentul populației evreiești de 7,25% inferior cu 46,30% adică de 7,39 ori mai mic decât procentul românesc . Apoi al bulgarilor de 5,58% , inferior cu 47,9% , adică de 9,60 ori mai mic decât procentul românilor , al rușilor de 5,12% , inferior cu 48,43% , adică de 10,47 ori mai mic decât procentul românilor , al germanilor de 3,54% ¹¹etc.

Sau, raportând procentul la populația întregii Basarabii , inclusiv orașele avem după Berg :

Români 47,58% ; ucraineni 19,62% ; evrei 11,71% ; bulgari 5,33% etc... ba chiar dacă am considera și pe ucraineni împreună cu rușii la un loc , aceștia nu dau decât un procent 27,67% (nu de 27,90% precum pretinde Berg) ceea ce înseamnă ca e în inferioritate față de procentajul românesc cu 19,91% , adică de 1,82 ori mai mic¹².

Populația eterogenă

I Neamuri slave

Ocupându-se de fiecare etnie a Basarabiei în parte , Berg începe cu ucraineni , pe care îi numește maloruși , iar după ei urmează imediat rușii numiți de el velicoruși . Pe ambele popoare le include sub numele general de ruși (russkie) ca și cum ar fi două grupuri dialectice ale aceleiași colectivități etnice . E cunoscutul procedeu tradițional al oficialităților rusești care , din intenția ușor de înțeles , consideră pe toți slavii orientali drept un singur popor . Deci din punct de vedere rusesc , ar părea să fie tot una dacă în Basarabia locuiesc ucraineni sau ruși . Această atitudine , pe care o adoptă și Berg , îl face să meargă până acolo încât să afirme chiar că Basarabia face parte din teritoriul care poate fi considerat drept „ leagănul poporului rus „

În acest scop , el caută – la începutul tulburatei perioade medievale a marilor migrații – argumente în scriitori bizantini din secolul VI-lea , Procopius și Mauricius și în istoricul got Iordanes , care vorbesc vag despre așezările sclavinilor și ale anților . Sprijinindu-se apoi pe o simplă afirmație a lui Șahmatov , Berg consideră pe sclavini drept strămoși ai slavilor sudici , iar pe anți ai slavilor orientali . Anții s-ar fi întins aproximativ de la Prut până dincolo de Nistru . Pe baza acestor presupuneri , foarte nesigure – căci , de exemplu , istoricul ucrainean Hrușevski , este de părere că anții le sunt strămoși numai ucrainenilor – Berg conchide „ Astfel , Basarabia a văzut aurora istoriei poporului rus , încă în vremea aceea când el nu se despărțise în trei ramuri –velicorus , malorus, belorus „

Dar chiar așa stând lucrurile , vremelnica așezare a anților în Basarabia nu putea face din această regiune leagănul rușilor deoarece , încă din a doua jumătate al secolului al VI-lea , anții au fost alungați de pe aceste locuri de către avari .

Ocupându-se în special de către ucraineni – cunoscuți aici sub numele de rusniaki – Berg caută , în vechile cronicile rusești , argumente pentru o veche așezare a lor în Basarabia . Îi pune în legătură cu ulicii și tiverții , ai căror descendenți ar fi . În satul basarabean Perescina din județul Orhei , Berg vede continuarea ulicilor Perescen , despre care , sub anul 914 , pomenește Sofiiskaia letopis ca a fost asediată timp de trei ani de Sventeld , voievodul lui Igor , fiind cucerită cu mare greutate . Această identificare este fără îndoială eronată . Vechea

cetate a ulicilor ar putea fi , cu mult mai multă probabilitate , să fie identificată cu actuala localitate Perescen din regiunea Kievului¹³.

Pentru a lega Basarabia și de tiverți – ceilalți presupuși strămoșii ai ucrainenilor – Berg citează pe Șahmatov , care propune că estimau pentru acest nume de popor numele antic al Nistrului , așa cum este cunoscut el din izvoarele vechi grecești : Tyras . Evident , nu poate fi nici-o , legătură între aceste două nume . Este interesant de subliniat că învățatul rus Sobolevski nici nu-i consideră măcar pe tiverți drept slavi , ci pecenegi , adică uralo-altaici.

După astfel de argumentări , Berg conchide :

„ Așadar în secolele IX-XI , ulicii și tiverții locuiau în Basarabia ... „! Iar aceștia fiind strămoșii ucrainenilor , iată-i deci pe ucrainenii autohtoni în regiunea dintre Prut și Nistru ! Așa vrea să ni-i prezinte Berg .

Totuși , el nu poate trece sub tăcere nici faptul sigur al migrației ucrainene din provinciile învecinate ale Ucrainei , în primul rând din Galiția și Podolia

„ Trebuie avut în vedere că populația Basarabiei cu malorușii s-a realizat și din partea Galiției din principatul galițian ... care își întindea dominația asupra unei însemnate părți a Basarabiei și Moldovei „

Aceasta o spune Berg în treacăt și ca un detaliu secundar . Totuși , în realitate , aici este explicația , provenienței cele mai importante părți dintre ucrainenii Basarabiei . Repartiția lor geografică actuală , aici, vine și ea în sprijinul unei târzii migrații în această provincie românească . Într-adevăr , ei locuiesc în număr apreciabil numai în cele două părți extreme ale Basarabiei : la sud în județele Cetatea Albă și Ismail , iar la nord în județul Hotin (foste județe ale Basarabiei și care i-au fost luate în 1940 și date Ucrainei)

Cu privire la ucrainenii din sudul Basarabiei , Berg însuși recunoaște că aceștia sunt „emigranții proaspeți , care s-au așezat aici după anexarea Basarabiei la Rusia” .El precizează chiar că au venit „parte din Basarabia nordică , parte din guberniile vecine” . Un număr destul de însemnat dintre ei sunt urmași ai cazacilor zaporozieni , care ,după ce cuibul lor Soci a fost distrus în 1775 , au trecut cu otomanii cu tot în Basarabia , sub protecția turcilor și în slujba lor iar după anexarea provinciilor de către ruși , aceștia i-au atras în serviciul lor , organizându-i într-un corp special numit „armata căzăcească de la Dunăre”¹⁴.

Despre cei din nord însă pe care Berg îi numește hotineni , el pretinde că sunt „populația autohtonă a Basarabiei” ba încă foarte veche: „probabil locuind aici, în zona păduroasă, din timpuri vechi, poate chiar din timpul ulicilor” Pe de altă parte , Berg spunea că acești ucrainenii „sunt aceiași rusini care populează părțile vecine ale fostei provincii austriece Bucovina”.

Dar aceștia , ca și cu cei din nordul Bucovinei , evident sunt veniți din Galiția , constituind colonizări noi ale expansiunii ucrainene spre sud¹⁵.

Adevărul acesta este confirmat și de fenomenul lingvistic . Astfel Sobolevski (Zivaia Starina , 1892) spunea precis că , din punct de vedere al limbii , ucrainenii basarabeni aparțin dialectului galițiano-podolean

Dacă ucrainenii ar locui în nordul Basarabiei din timpuri vechi , ei ar fi trebuit , firește , să aibă în cazul acesta un grai propriu , caracteristic lor , care să se deosebească de grupurile dialectale ucrainene învecinate .

Dealtfel, chiar Berg spune ca ucrainenii din Hotin ,, se apropie foarte mult de acei malorușii din părțile vecine ale Bucovinei , care poartă numele de podoleni (podoliane) și că ,, în ceea ce privește limba ... țin mijlocia între malorușii de pe Nistru , din gubernia Podoliei și între podolienii regiunilor învecinate ale Bucovinei și Galiției ,,

În ceea ce privește ucrainenii din Basarabia septentrională – despre care Berg spunea că trăiesc în ,, masă compactă,, nu trebuie să ni-i închipuim că ei exclusiv populează acest teritoriu . După recensământul din 1897 , în județul Hotin – având în vedere numai populația rustică procentul lor se ridică la 55,3% iar în 1907 , după datele lui Butovici , ar fi crescut până la 59% .

Luând în considerare populația totală a județului Hotin , inclusiv orașenii , procentul ucrainenilor scade după recensământul din 1897 la 53,2%

Că sunt aici exagerări în favoarea acestui element etnic, o putem constata din compararea procentului dat de Berg cu cel calculat de S Mănuilă după recensământul românesc din 1930 . Pentru ucrainenii din județul Hotin el dă procentul de 41,6% , iar pentru români de 35% , pentru ruși 13,6% , pentru evrei 902% , poloni 0,3%¹⁶. Dacă ar fi să considerăm just procentul lui Berg , ar însemna să credem că o mare scădere a populației ucrainene din nord a avut loc în intervalul de la 1897 la 1930 . Or dimpotrivă , știm că în acest timp ea avut chiar motive să crească nu numai ca număr ci și ca procent , datorită imigrărilor noi , dinainte de războiul mondial .

Ucrainenii , ca și românii , fiind rurali prin excelență , este de un deosebit interes să cunoaștem repartitia lor pe sate . După datele adunate de P.P. Ciubinski din 1869 , totalul satelor din nordul Basarabiei , unde se auzea atunci exclusiv limba ucraineană , era de 90 . În afară de acestea , mai trăiau amestecați cu moldovenii în 22 sate¹⁷. Este important să subliniem că regiunea compactă ucraineană se află în extremul de nord al județului Hotin , sprijinită pe Nistru , adică ,în continuare cu masa ucraineană podolică de dincolo de fluviu .

Cu cât ne depărtăm de partea de miazănoapte a județului Hotin , înspre sud , așezările ucrainene se răresc până ce în județele Soroca și Bălți , ajung cu totul izolate . După procentul stabilit de dr. S. Mănuilă , pe baza recensământului din 1930, în județul Soroca sunt 8,2% , iar în județul Bălți 7,6%¹⁸.

După calculul făcut de Berg – pe baza datelor din 1907 – totalul ucrainenilor din nordul Basarabiei s-ar fi ridicat la aproximativ 250 000 , număr pe care –l considerăm mult prea exagerat , de vreme ce din datele prezentate de dr., S Mănuilă pentru anul 1930 rezultă că în cele trei județe din nord ale Basarabiei Hotin , Soroca ; Bălți – sunt în total 218 594¹⁹. Că nici acești ucraineni nu sunt autohtoni , precum am văzut că nu sunt nici cei din sud , ne-o dovedește faptul însuși că aici imigrările nu au încetat până la războiul mondial . Berg singur –atunci când vrea să arate că numărul lor a crescut mai mult decât sporul natural adăugat la recensământul din 1907- ne spune „... trebuie avut în vedere că înainte de război , maloruși în număr destul de mare s-au stabilit de dincolo de Nistru în Basarabia de nord”.

Din articolul consacrat Basarabiei , în marele dicționar enciclopedic rusesc de sub redacția prof. Andreevski aflăm că ucraineni din nordul Basarabiei „ mai sunt numiți și galițieni sau maloruși galițieni , deoarece mulți dintre ei au migrat din Galiția în Basarabia în vremea persecuțiilor , umatismului ” . Tot în acest articol ne informează că printre ucraineni Basarabiei se găsesc , de asemenea , imigranți din Malorusia – adică din ținuturile ucrainene stăpânite de ruși înainte de războiul mondial – și că „ stabilirea lor aici a început încă din secolul al XVII-lea și s-a întărit în secolul următor în special în perioada introducerii robiei ...”²⁰ .

În ținutul numit de Berg „Basarabia de mijloc” – adică teritoriul compact moldovenesc , care este și cel mai întins din toata provincia – ucrainenii sunt o raritate . Astfel în județul Lăpușna , fără orașe – după recensământul din 1897-erau numai 1803 persoane , iar Butovici în anul 1907 , numai 1060 dr. S Mănuilă , pentru anul 1930 ne dă totalul ucrainenilor pe județ – inclusiv orașenilor de 2 732 , față de numărul de 120 ori mai mare al românilor , care se ridică la 326 455 locuitori . Sau prezentând procentele : 0,7 pentru ucraineni , față de 77,8 pentru români²¹.

În ceea ce privește rușii (velicorușii) Berg ni-i prezintă cu dreptate ca pe o populație de predilecție urbană în Basarabia .Astfel , după recensământul din 1897, la un total general de 155 744 ruși , procentul exclusiv al populației orașenești era atunci de 24,4 , iar cel al populație rustice de 5,1 . În mod logic , am avea totuși motive serioase să credem că chiar și acest procent este prea exagerat . Într-adevăr , referindu-ne la statistica populație rurale din 1907 , făcută de Butovici , aflăm în întreaga Basarabie numai 40 412 țărani ruși , adică un

procent de 2,2 pe provincie . Atunci , de unde procentul de 5,1 în 1897? Să se fi mutat la oraș în curs de 10 ani atât de mulți ruși?

Dacă, însă, tot pentru anul 1897 – când avem datele necesare – ne raportăm la întreaga populație, procentul general al rușilor, fără nici o deosebire de categorie, era de 8,1. Pentru anul 1930.12.29, dr. Mănuilă dă totalul de 351.912 ruși, adică un număr de 2,2% mai mare decât cel din 1897 și un procent general de 12,3%²². În același timp recensământul românesc arată pentru ucrainenii un total de 314.211 cu procentul de 11%²³, ceea ce răstoarnă raportul dintre populația ucraineană și cea rusă cunoscut până nu de mult , când numărul ucrainenilor întrecea cu mult pe cel al rușilor în Basarabia .

Cum se explică această mare creștere ? . Numai datorită surplusului rezultat Din emigrația care a avut loc în urma revoluției bolșevice ?. Vom vedea că mai exista și o alta explicație .

Evident , toți rușii din Basarabia sunt emigranți târzii .De altfel , chiar din caracterul urban al acestor locuitori se și poate deduce recenta lor așezare aici .Elementul rural atât de redus al populației rusești își are originea cu deosebire în mujicii fugari de pe moșiile boierești din Rusia , în dezertorii de la recrutare și în militarii coloni , cărora li se dădea aici pământ după terminarea serviciului .

În principiu , rușii nu s-au stabilit în Basarabia decât în urma anexării ei , după 1812 . În cea mai mare parte , ei sunt militari sau – funcționari și descendenți ai acestora , apoi negustori și industriași , care au fost atrași de posibilitățile de exploatare a bogățiilor acestei provincii renumită în special prin cereale și fructe , iar la început și păduri . Este deci , la origine , o populație mai mult flotantă , la dispoziția statului oficial sau în tot cazul , strâns legată de el .

Dintre aceștia trebuie totuși să exceptăm o categorie de rușii – care sunt ceva mai vechi și anume pe sectanți rușii și în special pe cei cunoscuți sub numele de lipoveni²⁴. Fără să fie nici ei din Basarabia , lipovenii încep a se stabili aici cam din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și continua și în cursul secolului al XIX-lea . Ei au fugit din Rusia din cauza persecuțiilor religioase.

Când Basarabia a fost ocupată de ruși . o parte din ei au trecut în Dobrogea . Iar în 1856 , când prin tratatul de la Paris , regiunea din sud-est a Basarabiei a fost retrocedată Moldovei , majoritatea lipovenilor s-au refugiat acolo având ca centru Ismailul – deoarece acel colț însemna pentru ei țara libertăți , românii oferindu-le cea mai deplină toleranță religioasă .

În legătura cu populația rusească din Basarabia , nu putem trece cu vederea o foarte interesantă mărturisire a lui Berg „rușii orașeni , nu rareori , sunt ruși nu numai după limbă ci și după naționalitate”.

Se înțelege de aici cât de puțin real este , din punct de vedere strict etnografic , numărul total al rușilor din Basarabia , de vreme ce au fost considerați drept ruși elemente etnice străine , numai pe baza faptului că vorbeau rusește. Aceasta s-a petrecut nu numai la recensământul făcut sub dominația rusească, ci și sub români, la 1930 . Dr. Mănuilă, în statisticile sale, în care face repartitia populației României după felurite criterii, ne dă o repartitie și după limba vorbită obișnuit. La această rubrică, pentru vorbitorii de limbă rusă din Basarabia, observăm în toate județele în special în orașe – un procent sensibil superior față de cel al repartitiei după neam de la rubrica rușilor²⁵. Cum însă cel mai adesea declararea naționalității la recensământ, este legată de limba de uz curent a declarantului, rubrica rușilor după neam nu se bazează nicidecum numai pe criteriul etnicității ereditare. Într-adevăr, de studiul alternării limbii materne cu alta de împrumut – care apoi ajunge să o substituie complet – până la uitarea vechii apartenențe etnice și până la îmbrățișarea altei naționalități e chestie doar de una sau doua generații distanță. Astfel un număr însemnat de evrei și într-o măsură mai mică și alte neamuri s-au declarat ruși. Între aceștia sunt și mulți ucraineni ortodocși, la care pravoslavia a contribuit la desăvârșirea confuziei de naționalitate. Este interesant de relevat, de exemplu, după recensământul din 1930, că în județul Lăpușna sunt după origini, un total de 50.013 evrei, după limbă însă numai 48.148²⁶ de unde rezultă că primul număr este sub cel real. Între numeroșii evrei vorbitorii de limbă rusă, ca limbă uzuală, sunt mulți care nu s-au mai declarat evrei. Toți aceștia trebuie căutați la rubrica rușilor²⁷.

Totuși, limba rusă – destul de răspândită prin orașe și târguri și întreținută, în afară de ruși de elemente etnice eterogene – nu trebuie să iluzioneze. Ea fost rezultatul natural al școlii rusești și al activității instituțiilor oficiale. Lumea autohtonă și compactă a Basarabiei, pe care o formează țărănimea românească, nefiind nicăieri în contact cu vreo colectivitate rusească importantă, a fost ferită de rusificare. Școala singură și contactul cu autoritatea rusă s-au dovedit total ineficace. În concluzie, poporul românesc n-a avut niciodată în Basarabia sau aiure, contact direct, de la masă la masă cu rușii de care sunt la o depărtare de peste 600 km, ci numai cu ucraineni.

Un alt popor slav de oarecare importanță numerică – 103 225 persoane în 1897, ceea ce reprezintă 5,33%, iar în 1930, 163 727 , adică 5,7%²⁸ – este cel bulgar, trăitor în sudul Basarabiei și având ca centrul Bolgradul. Însăși situația lor geografică ne edifică asupra târziei așezări a bulgarilor pe aceste locuri. Ei provin dintr-o serie de emigrări succesive de la sud de

Dunăre, care au avut loc la sfârșitul secolului XVIII-lea și au continuat până la jumătatea secolului XIX. Cele mai vechi dintre imigrările acestea din sudul Basarabiei datează între anii 1769-1791, când bulgarii, care fugeau de asupririle turcești, găseau ospitalitate pe moșiile boierilor moldoveni din această provincie, cu învoirea domnilor țării. Așezările la nord de Dunăre, țin de lanțul de colonii bulgare care continuă spre răsărit de Nistru în sudul Rusiei, și anume în guberniile Taurida și Cherson^{28b}. Cum era natural însă, sudul Basarabiei fiind cel mai apropiat de centrul de expansiune bulgar, are și un număr mai mare de bulgari.

Cu privire la acest neam, trebuie să relevăm un merit special al lui Berg, acela de a fi căutat să separe, în calculele sale, pe bulgari de naționalitățile conlocuitoare, spre deosebire de unii predecesori ca Skalkovski, dintre autorii mai vechi, iar dintre cei mai noi Derjavin – care îi amestecă în special pe găgăuzi, exagerându-le mult numărul²⁹. Ca să evidențiem ce mari confuzii face Derjavin și la ce falsificare a numărului bulgarilor îl aduc acestea e destul să amintim că pe lista coloniilor bulgare trece localități cum este Comrat, centrul principal al populației găgăuze, care avea în 1910 nu mai puțin de 8.396 locuitori, în majoritate găgăuzi, apoi Ceadâr-Lunga cu 4467 găgăuzi, Cube cu 4817 din care jumătate sunt găgăuzi³⁰... Astfel nu este de mirare că, pentru anul 1910, îi iese lui Derjavin, totalul de 180.116 bulgari!

Mozaicul slav în Basarabia este întregit de un neînsemnat număr de polonezi. Numărul polonezilor, în 1897, se ridică la 11 697 locuitori. Dacă însă ținem seama de observația lui Butovici că la recensământ au fost considerați polonezi mulți ucraineni catolici, acest număr trebuie redus simțitor. Faptul este configurat de recensământul românesc din 1930, care da totalul de 8 104 polonezi, adică un procent de 0,3%³¹. Populație mai mult urbană, ei nu lipsesc nici de la țară. Se află răspândiți în special în nordul provinciei. Cei mai mulți sunt emigranți stabiliți aici după împărțirea Poloniei.

II Neamurile neslave

Tot între populațiile stabilite pe pământul Basarabiei sunt și evreii. Prezența evreilor în Moldova este semnalată din timpuri foarte vechi. Izgoniți din Spania în secolul al XV-lea, ei invadează orașele Germaniei și Poloniei în special Ucraina poloneză, unde existau deja evrei, iar de acolo pătrund în Moldova, ca negustori și meșteșugari. Era firesc ca ei să se stabilească și în partea răsăriteană a Moldovei. Într-un cimitir vechi din Căușani se găsesc pietre funerare care datează din secolul al XVI-lea. În Moldova însă numărul lor era foarte neînsemnat, dacă judecăm după faptul că ei nu figurează ca atare în vechile documente moldovenești.

Numărul lor a sporit în secolului al XVIII-lea, căci ei se strecoară în Moldova în urma armatelor rusești, în special ca vânzători de rachiu. Cu toate acestea în 1817 numărul evreilor din Basarabia nu era ridicat. În 1817 în orașele Basarabiei existau circa 19 000 de evrei, conform altor documente circa 25.000 (5000 familii).

În vederea deznaționalizării provincie anexate, guvernul rus, care nu a nutrit niciodată, simpatie față de evrei, a acordat diferite privilegii evreilor din Basarabia. Astfel conform statutului „guvernul provizoriu al Basarabiei” din 2 august 1812, orice refugiat venit în această provincie și care avea o ocupație oarecare devenea cetățean rus . Pentru aceasta era de ajuns să depună jurământ de fidelitate față de țar. Citim mai departe în acest statut: „Art. 22. Toți cetățeni acestei provincii și cei care se vor stabili aici de acum în acolo sunt scutiți vreme de trei ani de orice impozit personal ori agricol datorat statului . Art. 23 Toți cetățenii provincie sus – numitei și ce se vor stabili aici de acum în acolo sunt scutiți de serviciul militar”. Cum era și firesc , aceste privilegii au atras în provincia noastră elementele cele mai diverse, în special cele indezirabile, iobagi fugiți de la stăpânii lor, evadați din închisori, dezertori și bineînțeles, evrei persecutați în Rusia. Statutul de autonomie din 6 aprilie 1817 nu prevedea, nici el, restricții în privința evreilor, cum era în cazul Rusiei „Se vor acorda negustorilor și locuitorilor orașelor privilegiile de care se bucură în Rusia aceste categorii de cetățeni”. Printr-un decret imperial datând 29 septembrie 1830, negustori din Basarabia sunt scutiți, începând cu această dată de plata impozitelor către stat timp de cinci ani, în următorii trei ani nu vor plăti decât un sfert din aceste impozite și încă doi ani numai jumătate.

Firește aceste măsuri ale guvernului rus, aveau să atragă în aceste condiții un număr mare de evrei din Ucraina și Polonia, care au invadat târgurile și orașele provinciei situate între Prut și Nistru. În dorința sa de a distruge caracterul etnic românesc al Basarabiei, guvernul rus a mers și mai departe. El a acordat evreilor terenuri pentru colonii agricole evreiești și a colaborat la organizarea acestora. Astfel, către anul 1862 găsim în Basarabia 16 colonii de această natură, populată de grupuri compacte de evrei, care se ocupau – de altminteri fără prea mult succes – de agricultură, fără a abandona vechile lor ocupații, comerțul și meșteșugurile. Toate acestea au antrenat creșterea artificială a populației evreiești în provincia cuprinsă între Prut și Nistru a cărei cifră se ridica în 1897 la 228.168, adică un procent de 11%, după recensământul din 1930 însă, totalul lor este de numai 204 858, adică un procent de 7,2%. Această mare diferență, care are și mai importanță dacă se adaugă coeficientul natural de creștere pe perioada de 33 ani este explicabilă prin declararea multor evrei drept ruși la recensământul nostru, ceea ce am relatat deja mai sus. Dealtfel, chiar de la 1930 până

în 1940 numărul evreilor din Basarabia a crescut excesiv în urma pogromului din Germania și din alte țări limitrofe.

Deși populația urbană prin excelență – în orașe și târguri ating după Berg procentul de 37,2% - ei sunt în număr destul de mare și la sate unde tot după acest autor, ar forma procentul de 7%³². Făcând procentajul populației evreiești rustice pe județe, ea se repartizează în mod foarte inegal, procentul cel mai ridicat e în nordul Basarabiei, unde ar atinge 11,9% (județul Hotin) și 10,8% (județul Soroca) pe când în județul Lăpușna au cel mai mic procent de 2,7%³³. Dimpotrivă însă evreii covârșesc ca număr, în cele mai multe din orașele mari ale Basarabiei, unde după Berg, au majoritatea în Orhei 57,8%, Soroca 56,9%, Bălți 55,9%, Hotin 50%, Chișinău 45,9%.

Germanii au început să pătrundă în Rusia de foarte timpuriu, în calitate de soldați, medici și negustori. În secolul al XVIII-lea, după ce Rusia a cucerit vastele stepe situate la nord de Marea Neagră, germanii sunt chemați de ruși în calitate de agricultori și li se atribuie vaste terenuri și diverse privilegii. În vremea țarului Alexandru I este reglementată politica de colonizare cu germani, ceea ce face ca pătrunderea lor în Rusia să se intensifice. În Basarabia ei nu apar decât după 1812, mai exact după sfârșitul, războaielor napoleoniene adică 1814. Conform unui decret al țarului, coloniștii germani beneficiază de privilegiul de a fi scutiți de orice impozit vreme de 10 ani, fiecare familie obține 60 desetine de pământ (65,4 ha), fiecare fermier un credit de 270 ruble rambursabile în 10 ani, până la prima recoltă li se dau 5 lei de persoana pe zi, coloniștii germani și descendenții lor sunt scutiți definitiv de serviciul militar.

Primi coloniștii aduși în 1814 din principatul Varșoviei, primesc în ținutul Tighina și Ismail 115.548 desetine (125.497 ha) de pământ. În 1822 guvernul rus aduce noi coloniștii germani din principatul Wurtemberg și Bavaria, câțiva din Baden și Austria, cărora li se oferă ca loc de așezare malurile râului Sărata³⁴.

Potrivit statisticii din 1826 totalul germanilor se ridică la 1.846 familii, adică aproximativ 9.000 de locuitori. În 1862, Zașciuk număra 24.159 de germani, iar după statistica din 1897 numărul lor s-ar fi ridicat la 59.997. Această cifră cuprinde toți germanii din Basarabia, cei de la țară ca și cei din orașe.

Buni agricultori și meșteșugari, coloniștii germani din Basarabia, reprezentau un element de ordine de disciplină și de civilizație. Ocuparea Basarabiei de Rusia Sovietică a obligat această populație pașnică să se repatrieze în Germania.

În vechea Moldovă, infiltrarea elementului străin are un caracter sporadic și nu reprezintă nici o importanță. Elementul grecesc care locuia în vechile colonii grecești de la Marea Neagră, ale căror nume pot fi regăsite în manualele vechi, obiectele de ceramică și amforele

ce se regăsesc din abundență mai ales în sudul Basarabiei, a dispărut cu timpul. Există dovezi că în secolul al XIV-lea la Cetatea Albă exista o colonie grecească, care își avea biserica sa, pe al cărui amplasament se înalța biserica grecească de astăzi. Către secolele XVI-lea și al XVII-lea, în Moldova pătrund numeroși greci. Ei se stabilesc în ora în orașe ca negustori, călugări în mănăstiri, pe care le închiriază, după cum au închiriat și ferme și vămi.

În epoca fanarioților numărul grecilor a crescut în mod considerabil. Mulți dintre ei se românizează ca urmare a legăturilor de rudenie stabilite între ei și familiile românești. În Basarabia numărul abia atinge cifra de 3.000 în 1817, iar către anul 1862 după estimările lui Zașciuk, pe aceea de 2.000³⁵. La recensământul românesc de la 1930 totalul grecilor a fost de 2.044, adică mai puțin de 0,1%.

Majoritatea statisticilor rusești din secolul al XIX-lea includ pe găgăuzi în numărul bulgarilor, căci îi consideră ca fiind de origine slavă, iar savanți bulgari înclinau să creadă că găgăuzi sunt bulgari care au împrumutat limba turcă.

Însă specialiști au stabilit că găgăuzi – formează o entitate etnică aparte, un popor ce se deosebește în mod fundamental de poporul slav. Ei sunt toți creștini ortodocși, dar vorbesc o limba turcă mai mult sau mai puțin arhaică. Găgăuzii „se deosebesc în mod izbitor de ceilalți bulgari în privința aspectului, temperamentului și obiceiurilor” remarcă Zașciuk. După părerea lui Ierecek, găgăuzii ar fi descendenți cumaniilor³⁶, generalul Moșkov³⁷, autorul celei mai bune monografii despre găgăuzi, este de părere ca aceștia din urmă ar putea fi descendenți unui popor de origine turanică (uzotorchi), amintit în trecut de o veche cronică rusească. În Bulgaria apăruse o lucrare foarte interesantă despre găgăuzi. Autorul ei, A. Manov, susține că găgăuzii vorbesc limba turcă pentru că descind dintr-un trib turc, care, înrudit cu uzotorchii, se numea turc-oguz și care, după intrarea sub dominația Imperiului Bizantin, fusese creștinat. Autorul se oprește asupra găgăuzilor și constată că, departe de a fi bulgarizați, ei își păstrează nealterată individualitatea etnică și ajung deseori să asimileze elementele bulgare.

Savanții turci care s-au interesat de găgăuzii din Basarabia cred că aceștia sunt turci convertiți la creștinism. De altfel, statistica rusească din 1897 include găgăuzii din Basarabia în numărul turcilor.

Procesul de infiltrare a populației găgăuze în Basarabia este același cu cel al bulgarilor. Ei s-au refugiat în această provincie venind din regiunile turcești, mai exact din Dobrogea, odată cu bulgarii dar formând sate separate. După statistica din 1817, numărul găgăuzilor din Basarabia se ridică la aproximativ 1.205. Potrivit statisticii din 1897, ei formau 2,9% din întreaga populație a provinciei situate între Prut și Nistru, respectiv la acea dată numărul lor

era de 56.127. Dacă ținem cont că aproape jumătate din satele coloniștilor bulgari și găgăuzi sunt locuite de aceștia din urmă, statistica rusească include o parte din găgăuzi printre bulgari, astfel încât numărul acestora din urmă, apare mult mai ridicat decât acesta este în realitate, în detrimentul numărului găgăuzilor. Popor specific rural ei ajung în 1907 la 76.266 de locuitori, adică 4,2%, iar în 1930 la 98.172, adică 3,4% din populația provinciei.

Între imigranți vechi ai Basarabiei sunt și țiganii, care al 1907 numărau 11.567 de persoane, adică 0,64% din toată populația rustică, iar în 1930 în provincia întreagă, inclusiv orașele, 13.518, adică un procent general de 0,50%. Venirea lor aici, ca și în toată Moldova istorică, datează, pare-se, din timpul unei invazii tătare. Ei sunt, în general, statornici, fixați prin sate, deși unii dintre ei continuă să trăiască în stare nomadă. Toții au îmbrățișat credința creștină ortodoxă. Este interesant de relevat că cel mai mare număr al lor nu-i în Bugeac, ci în județele Lăpușna, Bălți, Orhei și mai puțin în Tighina.

III Românii

Nu înțelegem pentru ce „moldovenii” cum sunt numiți exclusiv românii basarabeni, evitându-se intenționat numele de români, deși cei dintâi ca importanță dintre toate ramurile reprezentate în populația acestei provincii, ocupă locul al IX-lea în ordinea pe care o păstrează în studiul său Berg. Noi i-am lăsat anume la urmă de tot, pentru că, prin contrast cu toate celelalte popoare de proveniență migratoare, se poate evidenția și mai bine caracterul lor de statornicie și de veche așezare, alături de marele număr, ceea ce constituie indiciile celui mai autentic autohtonism.

Însuși Berg atestă că „moldovenii ocupă după număr primul loc în gubernie”. El constată, totuși, în acord cu calculele sale statistice, că ei nu ar avea majoritatea absolută. Astfel, procentul lor general nu este decât 47,6% după recensământul din 1897, ceea ce am arătat, prin comparație cu datele recensământului românesc, că trebuie pus la îndoială. Pe de altă parte, având în vedere numai populația rustică a Basarabiei, românii reprezentau aici în 1897 un procent de 53,5%, iar la 1907 de 53,1%. La 1930 însă după recensământul românesc, procentul lor este de 59,9%, iar după Murgoci ei reprezentau la 1918 67% din populația totală a Basarabiei și 80% din întreaga populație rustică³⁸.

Dacă acum, considerând numai populația țărănească, ne referim nu la întreaga provincie, ci la fiecare județ în parte, aflăm fapte într-adevăr revelatorii pentru anul 1907:

În județul Lăpușna procentul românilor țărani atinge 93,7%
----- Orhei----- 80,2%

----- Bălți-----	71,5%
----- Soroca -----	71,5 %
-----Tighina-----	52,7 %

Comparând acest procentaj românesc, raportat exclusiv la populația rurală, cu cel calculat de dr. S. Mănuilă pe baza datelor recensământului românesc făcut la 1930, găsim o concordanță izbitoare: Lăpușna 92,4%, Orhei 89,4%, Bălți 73,6%, Soroca 74,6%, Tighina 59,50%.

Deci, în această regiune centrală a Basarabiei cu depășirea ei atât înspre nord cât și spre sud, românii dețin majoritatea absolută, dacă avem în vedere țărănimea. Dar aceasta este și regiunea cu suprafața cea mai mare.

Ne-am oprit mai mult asupra țărânimii românești din Basarabia fiindcă considerăm examinarea exclusivă a populației rustice plină de interes, nu numai într-o țară specific agricolă ca România, dar în general în orice țară din lume. Într-adevăr, această populație reprezintă realitatea etnografică de fapt a unei țări și totodată ne orientează în chipul cel mai sigur, asupra elementului autohton.

Din punct de vedere al predominanței etnice și al autohtonismului, credem fără relevanță deosebită faptul că în orașe „românii nu alcătuiesc nicăieri majoritatea absolută”, iar în unele au chiar procente destul de mici. Totuși, dacă nu uităm că românii sunt un popor rustic prin excelență și dacă mai avem în vedere și marele număr de etnii diferite – multe dintre ele tipic urbane, e de mirare, totuși, că ei sunt în unele orașe chiar foarte bine reprezentați: în Orhei 52,2% (după Berg 27,6%), în Soroca 52%, în Cahul 49,4% (după Berg 39,4%), în Chișinău 42,2% (după Berg 17,6%)³⁹.

Fenomenul acesta nu ne surprinde; este general românesc. În tot cuprinsul Daciei chiar în regiunile unde românitatea se apropie de 100%, eterogenitatea etnică a orașelor – mai mult sau mai puțin pronunțată apare ca un aspect caracteristic.

Din cele analizate critic până aici contrastul dintre migraționismul spontan sau dirijat al tuturor celorlalte popoare și dintre vechea și statornică așezare a românilor în această provincie moldovenească apare, credem, în toată claritatea.

Minoritățile care trăiesc în Basarabia nu schimbă caracterul românesc al acestei provincii. În colțurile cele mai îndepărtate ale acestei provincii se simte puternica influență exercitată de grosul populației, care se impune nu numai prin covârșitoarea majoritate numerică, ci și prin tradiția culturală a românului. Deși moldoveanul din Basarabia a fost plasat de politica rusă într-o condiție inferioară celei a minorităților din punct de vedere economic el a știut, totuși să-și impună limba și chiar obiceiurile.

Unul dintre observatorii ruși ai vieții din Basarabia, directorul învățământului din această provincie Butovici, scria în 1916 „Astăzi, încă, după o sută de ani de dominație rusă, limba care servește de limbă „internațională” în raporturile dintre diferiți reprezentanți ai raselor ce populează provincia nu este limba rusă, ci cea moldovenească. Această limbă exercită un fel de atracție asupra reprezentanților raselor cele mai diverse care locuiesc în gubernie și care înlocuiesc de bună voie propria limbă cu cea moldovenească, pe care o vorbesc chiar în familie, astfel încât ei se transformă rapid în moldoveni...”.

Capitolul II

Deportările si purificările etnice

Ca urmare a ultimatumului din 26-27 iunie 1940, armata sovietică invada, la 28 iunie, în câteva ore, teritoriul Basarabiei și al părții de Nord a Bucovinei, a căror populație avea să fie supusă într-un timp extreme de scurt, unui proces de lichidare fizică și spirituală nemaîntâlnit în istoria sa.

Suprafața ocupată totaliza 50.726 km², din care 4.021.086 ha teren agricol reprezentând 20,5 % din întreaga suprafață agricolă a României. Odată cu ocuparea acestui străvechi pământ românesc, un număr de 3.776.309 cetățeni români treceau la Uniunea Sovietică, din care 53,49% români, 10,34% ruși, 15,50% ruteni și ucraineni, 7,27% evrei, 4,91% bulgari, 3,31% germani și 5,21% alții.¹

Cu aceeași brutalitate cu care s-a produs invadarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei, a fost impus regimul de ocupație în aceste teritorii, străin românilor prin tot ce avea el mai odios. „Istoria omenirii nu a cunoscut un regim mai sălbatic și mai diabolic decât regimul Sovietelor – spunea Ion Pelivan, unul din artizanii Unirii Basarabiei cu România. Attila, Gingis Han, Tamerlan și alți conducători ai hoardelor tătaro-mongole au rămas, față de fiara monstruoasă care era Stalin, niște simpli huligani”².

În noaptea de 28 iunie 1940 s-a format la Chișinău un „Comitet Revoluționar Provizoriu” condus de C.D. Burlacenco și alte elemente românești. Partidul comunist local a cerut populației să iasă și să întâmpine trupele sovietice, în acest scop fiind organizate un miting, la care au vorbit mareșalul S.K. Timoșenko și șeful Direcției Politice Superioare a Armatei Roșii, L.Z. Mehlis, precum și o paradă condusă de generalul G.K. Jukov.³

În zilele scurse între evacuarea Basarabiei de trupele române și ocuparea ei efectivă de către Armata Roșie au fost comise acte de banditism de diferite bande de minoritari instigate de agitatori comuniști trimiși înaintea trupelor sovietice pentru a răscula populația minoritară.⁴ La sosirea trupelor sovietice, mulți evrei abordau drapele roșii și strigau : „Jos Carol al II-lea!”, „Jos Armata Română!” și „Trăiască Stalin și Armata Sovietică!”.

Nu vom insista asupra faptelor condamnabile comise în acele momente dramatice pentru poporul român de minoritarii evrei comuniști, ele fiind tratate în lucrări apărute în țară în ultimii ani⁵ sau în unele care au văzut recent lumina tiparului⁶. Vom reține doar ceea ce relatează în Memoriile sale, Alexandru Șofran, Șef Rabin în România, în anii 1940-1947 : „Ultimatumul sovietic de la 26 iunie 1940 și anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la

Uniunea Sovietică au fost întâmpinate cu bucurie de unii evrei de arpă stângă și comuniști. Dar, pentru marea majoritate a evreilor din Basarabia, acestea au constituit un punct de cotitură dureros în istoria lor. Stăpânirea sovietică a pus capăt vieții evreiești naționale autohtone, mișcării sioniste și legăturilor cu evreimea mondială, reducându-le la minimum. La 13 iulie 1941, atât în Basarabia cât și în Bucovina, mii de evrei, conducători ai comunităților, activiști sioniști, foști membri ai partidelor românești, oameni de afaceri și alții au fost arestați pe neașteptate și deportați în lagărele din Siberia”⁷.

Imediat după invazie, autoritățile sovietice au purces la schimbarea ordinii sociale și politice, a naturii proprietății și organizării economice, au distrus sistemul de norme și valori pe care se fundamenta societatea românească tradițională. Limba română a fost înlocuită cu rusa în relațiile oficiale, fiind impusă, totodată, o nouă împărțire administrativă a teritoriului.

Administrația civilă și militară a fost preluată de autoritățile sovietice, care au încadrat-o cu funcționari aduși din URSS. Acțiunile teroriste constituiau „sarcina de bază” a NKVD-ului (poliția secretă), care a trecut la arestarea tuturor persoanelor socotite suspecte din punctul de vedere al sentimentelor față de noul regim. În primul rând, erau vizați foștii oameni politici, în special cei din Sfatul Țării, care au votat Unirea Basarabiei cu România, foștii ofițeri din armata țaristă și albă funcționarii statului roman, oamenii înstăriți independent de naționalitate și religie. Printr-o așa zisă „cartă Roșie”, sovieticii urmăreau să arate pe bază de „documente” modul în care a fost „acaparată” Basarabia de către români în 1918⁸. În acest scop, prin declarațiile luate cu forța și constrângere, autoritățile sovietice se străduiau să adune „material” prin care să demonstreze că unirea votată de Sfatul Țării a fost opera unor oameni „plătiți” de Guvernul roman, pe care ulterior i-a împroprietărit și că în nici un caz ei n-au fost împuterniciții populației basarabene⁹.

Încă de la 28 iunie 1940, autoritățile sovietice au împiedicat pe basarabeni și bucovineni să se refugieze în România, deși o interdicție în acest sens avea să apară oficial abia la 8 Martie 1941, când Sovietul Suprem al URSS a emis Decretul privind restabilirea cetățeniei sovietice pentru cei din Nordul Bucovinei. Întârzierea cu șase luni a acestui decret era, desigur, o formă de inducere în eroare a opiniei publice mondiale, încercându-se astfel să se acrediteze ideea că cei ce au optat pentru emigrare ar fi putut să o facă în răstimpul respective, așa cum s-a întâmplat în 1812, 1856 și 1878. În pofida acestor impedimente, din Basarabia și Nordul Bucovinei, în condiții deosebit de dramatice, s-au refugiat în România cca. 300.000 de persoane. Paralel, a apărut și un curent de emigrație în sens opus: mai mult de 150.000 de oameni, în mare parte etnici evrei s-au mutat din România în teritoriile ocupate de Uniunea Sovietică¹⁰.

În această perioadă începe colonizarea spațiului moldovenesc cu grupuri etnice alogene, primul val de coloniști aciuși în Basarabia fiind constituiți din funcționarii de stat și de partid, ofițeri și soldați, cadre NKVD și alți reprezentanți ai noii ordini în număr de peste 13000, ce proveneau îndeosebi din Rusia, Belarus și Ucraina¹¹.

Între măsurile ce vizau distrugerea și lichidarea elementului etnic românesc, cele mai brutale și inumane au fost fără îndoială deportările și colonizările.

Practicate și de regimul țarist, înaintea celui comunist, deportările aveau să constituie, în anii 1939-1944, o măsură generală aplicată de sovietici în toate teritoriile ocupate și îndeosebi în cele ce aparținuseră Poloniei, României și Țărilor Baltice. În aceste regiuni, deportările erau efectuate, în principal, în următoarele împrejurări:

- executarea serviciului militar;
- repartizarea forței de muncă în producție sau la specializare;
- depopularea orașelor în scopul înființării gospodăriilor colective¹².

Pe teritoriul Basarabiei s-a înființat, bineînțeles, Partidul Comunist (bolșevic) care nu era decât o structură ce depindea direct de Comitetul Central al Uniunii Sovietice și care a monopolizat toată puterea. Cea mai importantă „sarcină” revenea sectorului Propagandă și ideologie, și celui de depistare a „dușmanilor poporului”. În acest scop, chiar în primele luni de putere sovietică, au fost trimiși în R.S.S.M. peste 5.000 de împuterniciți comuniști, lucrători sovietici, subordonați NKVD-ului și altor organe de spionaj ale URSS¹³. Există un reprezentant pentru R.S.S. Moldovenească de la C.C. al P.C. unional și Sovietul Comisarilor Norodnici al URSS, un anume S.A. Goglidze¹⁴, responsabil de arestarea sau strămutarea elementelor ce constituiau un pericol iminent pentru puterea sovietică. Primul raport semnat de Goglidze și adresat Moscovei este datat 31 Mai 1941. În ordine ierarhică, cele mai periculoase elemente din republică proveneau din rândurile membrilor Gărzii de Fier¹⁵ – „cea mai clandestină organizație, cu experiență de ani de zile în activitățile ilegale” și care „avea cadre teroriste, organizate în grupe speciale”¹⁶. A doua categorie o constituiau cuziștii, membri ai Partidului Național Creștin, care se ocupau mai ales, cu propaganda antisovietică și încercau să facă rost de arme pentru activități teroriste. Erau menționați și membrii Partidului Național Țărănesc și ai Partidului Național Liberal. Numărul acestora constituia cca. 1000 de persoane, dar ei abia „începeau să organizeze activități ilegale”¹⁷. Alte elemente antisovietice, neorganizate, însă pasibile de a fi arestate, proveneau din rândurile moșierilor, comercianților, albgarđiștilor aciuși în provincie după războiul civil din Rusia, foști primari în timpul României Mari¹⁸.

Pentru spionarea sau eliminarea acestor potențiali dușmani ai puterii sovietice era nevoie de cadre bine pregătite în acest sens. La începutul anului 1941, din totalul de 447 de posturi în structurile represive ale statului numai 68 rămăseseră vacante. În același timp, din 268 de posturi în agricultură, numai 143 au fost suplinite, 125 rămânând vacante¹⁹. După numărul de comuniști încadrați în diferite sectoare ale republicii, situația în anul 1941 se prezenta în felul următor: în industrie erau încadrați 619 comuniști, în transport – 850, în agricultură – 988, în timp ce în comerț, alimentare publică, administrație, instituții culturale – aproape de 3 ori mai mult, adică 6.540 membri de partid²⁰. Prin urmare, tendința de a evita posturile de răspundere în agricultură, precum și din alte sectoare productive ale economiei, se explică probabil, și din cauza dificultăților de a îndeplini “sarcinile” de partid din aceste domenii. Pe de altă parte, ocuparea unei funcții în structurile de forță garanta mai multă securitate personală și câștig, mai ales că în acest sector planul putea fi îndeplinit cu vârf și îndesat – aproape fiecare cetățean putea fi învinuit că prezintă un pericol la adresa puterii sovietice. În realitate, se admitea și neîndeplinirea planului de arestări. Astfel, la sfârșitul lunii mai 1941, trimisul special al Moscovei recomandă arestarea a 5.000 de persoane din rândurile elementelor care periclita, direct sau indirect, siguranța statului sovietic²¹.

Conform deciziei organelor centrale, executarea operației de arestare și deportare în masă a cetățenilor R.S.S.M. și din alte teritorii anexate în 1940 a fost fixată pentru ziua de 12 iunie spre noaptea de 13 iunie 1941. Potrivit deciziei, urmau să fie arestate sau deportate – în limbaj oficial, pur și simplu, strămutate („podlejalo pereseleniiu” – în rusă) – 32.423 persoane din Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herței, dintre care 6.250 trebuiau arestate, iar 26.173 – deportate²².

La 14 iunie 1941, adjunctul Comisarului pentru Securitatea statului din URSS, Kobulov, informa pe Stalin, Beria și Molotov despre rezultatele operației din noaptea precedentă. Conform acestui document, numărul celor care au fost arestați sau deportați din R.S.S.M. și din alte teritorii românești a fost micșorat, cifra inițială de 32.423 fiind redusă la 31.419 persoane. Referitor la R.S.S.M., avem date detaliate despre 516 persoane care urmau să fie arestate în noaptea de 13 spre 14 iunie 1941, dar au scăpat în ultimă instanță. Trei persoane s-au ascuns, 30 n-au fost arestate din motive de boală, 220 persoane și-au schimbat între timp domiciliul, iar 263 persoane n-au putut fi arestate din cauza „insuficienței materialelor compromițătoare”²³. N-au fost deportate, de asemenea alte 667 persoane, fiind invocate următoarele cauze: 103 erau bolnave, 98 și-au schimbat domiciliul, precum și 466 persoane pentru că între timp capilor lor de familie li s-au retras învinuirile anterioare²⁴.

Astfel, ca rezultat al operației din noaptea de 13 spre 14 iunie 1941, în R.S.S.M. au fost arestate 4.507 persoane, alte 13.885 – deportate, în total fiind 18.392 persoane arestate și deportate²⁵. Din celelalte teritorii românești anexate de Uniunea Sovietică și intrate în componența R.S.S. Ucrainene au fost deportate sau arestate în aceeași noapte 11.844 persoane²⁶. Nu dispunem încă de date privitoare la componența etnică a arestaților și deportaților din aceste teritorii. Autoritățile românești au apreciat în 1942, în plin război propagandistic, precum că 97% din cei deportați au fost etnici români, dar nu știm cum s-au efectuat calculele²⁷.

În același timp, au fost organizate operații de „extracție a elementelor antisovietice și contrarevoluționare” în celelalte regiuni anexate de Uniunea Sovietică în vara anului 1940 ca urmare a Pactului Ribbentrop-Molotov. Astfel, din Estonia au fost deportate în Siberia aprox. 10.000 de persoane, 15.000 din Letonia, 25.000 din Lituania. În total, din Țările Baltice au fost deportate numai în noaptea de 13 spre 14 iunie 1941²⁸ peste 50.000 de persoane. În ansamblu, în cele aproape 12 luni de putere sovietică în zona baltică, au dispărut fără veste sau au fost executați nu mai puțin de 123.000 de persoane²⁹. În perioada septembrie 1939 – sfârșitul lunii iunie 1941, au fost arestate, deportate sau executate aprox. 1.000.000 de persoane, care aveau anterior cetățenia Poloniei, adică proveneau din teritoriile vestice ale Ucrainei și Belarusiei. Componența etnică a acestora era următoarea: 52%-polonezi, 30%-evrei, 18%-ucraineni și bieloruși³⁰. În acest sens, putem conchide că motivul principal al operațiunilor sus-numite ținea de eliminarea unor potențiali sau prezumtivi dușmani ai puterii sovietice în condițiile în care posibilitatea izbucnirii unui război de lungă durată cu Germania era iminentă. În perioada postbelică, se pare, arestările, deportările și execuțiile „sumare” vor fi motivate, din punctual de vedere al autorităților sovietice, de necesitatea consolidării regimului comunist în regiunile nou achiziționate. Mai exact, era vorba de pedepsirea celor care au colaborat cu „ocupanții” și, mai ales, de eliminarea totală a elementelor sociale indezirabile ce constituiau o piedică în construcția socialistă, în special a țăranilor înstăriți, numiți peiorativ kulaci.

Revenind la R.S.S.M., trebuie să remarcăm faptul că nu dispunem încă de date după care să poată fi calculată cifra exactă a celor care au suferit într-un fel sau altul din partea regimului sovietic în primul an de ocupație. George Ciorănescu a propus cifra estimativă de 25.000 persoane dispărute. Calculele au fost făcute pornind de la numărul exact al populației Basarabiei în 1938 și numărul așteptat al creșterii populației în 1941 calculat după rata de natalitate³¹. Mihai Gribincea, pe de altă parte, estimează că numărul total al populației strămutate din teritoriul Basarabiei și nordul Bucovinei în perioada cuprinsă între 28 iunie

1940 și 22 iunie 1941 se cifrează la 300.000 de persoane³². Probabil, numărul se apropie de realitate, dar se pare că aici trebuie să-i includem și pe cei care au plecat mai mult sau mai puțin benevol împreună cu Armata Roșie în retragere. Aceasta din considerentul că 300.000 de „dușmani ai poporului” la o populație de aprox. 3.000.000, adică 10% din total, era o cifră prea mare chiar și după standardele staliniste. Mai ales că, după cum am văzut, regimul sovietic a avut grijă să-și obțină simpatia a cel puțin 30 %³³ din țăranii locali, scutindu-i total sau parțial de impozite. Așa încât numărul probabil al celor considerați „dușmani ai puterii sovietice”, respectiv au avut de suferit într-un fel sau altul, în Basarabia și nordul Bucovinei este de 86.604 persoane. Aici au intrat 18.392 persoane arestate sau deportate din R.S.S.M. în noaptea de 13 spre 14 iunie 1941³⁴; 11.844 persoane arestate sau deportate în același interval de timp, provenite din celelalte teritorii românești³⁵, la care se adaugă 1.122 persoane arestate în perioada 28 iunie-4 iulie 1940, constituind funcționari ai statului român sau cei suspectați de colaborare cu aceștia³⁶; restul în jur de 2.000, au fost arestate în primele luni ale instaurării puterii sovietice în Basarabia, majoritatea acestora fiind lucrători ai căilor ferate, suspectați de lipsă de loialitate față de regimul sovietic³⁷. La acest număr de 33.258 persoane arestate, executate sau deportate se adaugă 53.356 persoane, în special tineri, care au fost mobilizați mai mult forțat decât benevol să lucreze la diferite întreprinderi din alte regiuni ale Uniunii Sovietice³⁸.

Pe durata anilor 1946-1947, adică în timpul foametei, provocată de politica sovietică, violența puterii bolșevice se manifesta, mai ales, în legătură cu strângerea produselor agroalimentare din gospodăriile țărănești. Țăranii erau terorizați, cerându-li-se îndeplinirea unor obligații exagerate de predare a cotelor la stat. În anii 1945, 1946 și 1947 îndeplinirea planurilor de livrare a produselor agricole impuse R.S.S. Moldovenești de Moscova a fost depășită cu prețul a circa 200.000 de morți, sute de mii de bolnavi, a miilor de țăranii deferiți justiției sovietice. În 1946 au fost trase la răspundere penală 15.500 de persoane; în 1947 – 21.707, iar în prima jumătate a anului 1948 – 6.903 persoane. Din numărul total al celor inculpați, mulți erau „chiaburi”. În același timp pe parcursul a doi ani și jumătate fuseseră arestați și deportați în partea asiatică a URSS – 757 de foști polițiști, jandarmi și alte „elemente ostile”.

După depășirea consecințelor foametei, teroarea declanșată de statul totalitar împotriva populației viza colectivizarea gospodăriilor țărănești. În a doua jumătate a anului 1948, direcția strategică a represiunilor era orientată împotriva „chiaburimii”. La doi decembrie 1948, ministrul securității statului al R.S.S. Moldovenești ia prezentat lui V.S. Efremov, președinte adjunct al biroului C.C. al P.C. pentru Moldova, informația cerută de acesta privind

„numărul chiaburilor și al altor elemente ostile evidențiate în R.S.S.M.”. „Chiaburii” reprezentau un numeros grup „ostil”, a cărui activitate, așa cum declarau bolșevicii, era îndreptată împotriva construcției colhoznice și consolidării structurilor puterii sovietice. Care era totuși realitatea? Gospodăriile calificate drept chiaburești erau, sub aspect economic, destul de slabe. Conform datelor Ministerului pentru Finanțe al republicii, o gospodărie „chiaburească” în 1947 deținea în medie 5,67 ha de pământ arabil, 0,09 ha de livezi și arbuști, 0,05 ha de vie soiuri europene, 0,28 ha de vie soiuri hibride, 0,32 ha de fânețuri, 0,40 cai, 0,25 boi, 0,7 vaci, 3,91 oi, 0,14 porci, 0,5 stupi. Venitul mediu anual al unei astfel de gospodării constituia 5.187 ruble, impozitul agricol fiind de 553 ruble. În 1948, situația rămânea aceeași.

La 13 septembrie 1940 C.C. al P.C. și guvernul sovietic adoptaseră hotărârea „Cu privire la stabilirea normelor maxime de folosire a pământului de către o gospodărie din Basarabia și Bucovina de Nord”, iar la 12 octombrie hotărârea „Cu privire la norma maximă de livezi și vii pentru o gospodărie țărănească în județele R.S.S. Moldovenești”. În vederea realizării lor, guvernul C.C. al P.C. al Moldovei stabilește următoarele norme: 20 ha de pământ pentru gospodăriile țărănești din județele Cahul și Bender și 10 ha pentru cele din județele Chișinău, Orhei, Bălți și Soroca. Cotele maxime de vii și livezi nu puteau depăși 2 ha. Aceleași suprafețe au fost confirmate, așadar sub aspect economic, gospodăria „chiaburească” medie, evidențiată în 1947, era mult mai slabă decât permiteau legile în vigoare ale statului sovietic.

„Primejdia politică” ce o reprezentau „chiaburii” în Basarabia era inventată, deoarece i se încredințau „forme ale luptei de clasă” gen: teroare, diversiuni, agitație antisovietică etc. În memoriul întocmit de I. Mordoveț pentru C.C. al P.C.M., șeful K.G.B.-ului din R.S.S. Moldovenească relatează că „în anii 1947 – 1948 au fost reprimăți chiaburi: pentru intenții teroriste – 41 persoane; pentru activitate de insurgență – 45; pentru agitație antisovietică – 180 de persoane”. Iată deci că pentru intenții bănuite de agenții K.G.B., ori pentru un cuvânt „nepotrivit”, spus despre colhoz și recepționat de „urechea” turnătorilor-agenti, țărani prezentau o primejdie politică pentru orânduirea sovietică. Pe lângă eticheta de „dușman de clasă”, țăranul basarabean inclus pe listele chiaburilor mai purta și pecetea de „naționalist”, care îi agrava și mai mult situația.

Listele fiind întocmite, urmau să fie avizate de Moscova. La 17 martie 1949, V. Ivanov (președintele Biroului C.C. al P.C. din toată Uniunea pentru R.S.S.M.), N. Coval (secretarul C.C. al P.C.M.) și G. Rudi (președintele Consiliului de Miniștri al R.S.S. Moldovenești) fac un demers către I.V. Stalin, solicitând „permisiunea C.C. al P.C. în

vederea deportării în R.S.S. Moldovenească a chiaburilor complici ai ocupanților și activiștilor partidelor profasciste, în număr de 39.092 persoane”.

Demersul Chișinăului a fost recepționat imediat. La 6 aprilie 1949, Biroul Politic al C.C. al P.C. adoptă hotărârea „Cu privire la deportarea de pe teritoriul R.S.S. Moldovenești a chiaburilor, foștilor moșieri, marilor comercianți, complicilor ocupanților germani, persoanelor care au colaborat cu organele de poliție germane și românești, a membrilor partidelor și organizațiilor profasciste, a gardiștilor albi, membrilor sectelor ilegale, cât și familiilor tuturor categoriilor enumerate mai sus”. Hotărârea prevedea deportarea pe veci a 11.280 de familii, însumând cifra de 40850 de persoane, în regiunile Aktiubinsk, Kazahstanul de Sud și Djambul ale R.S.S. Kazahă, în ținutul Altai, regiunile Kurgan, Tiumen și Tomsk ale R.S.F.S.R. Asupra celor ce urmau să fie deportați se extindea efectul decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, din 26 noiembrie 1948, „Cu privire la responsabilitatea pentru evadarea din locurile de exil obligatoriu și permanent a persoanelor deportate în regiunile îndepărtate ale URSS în perioada războiului pentru apărarea patriei”. Acest decret prevedea că „în scopul consolidării regimului de surghiun pentru deportați de către organul suprem al URSS, în perioada războiului pentru apărarea patriei : ceceni, caraciaevi, inguși, balcari, nemți, tătari din Crimeea și alții, deoarece în timpul deportării acestora nu au fost concretizați termenii de exil”, a se stabili că deportarea popoarelor arătate mai sus a fost efectuată pe veci, fără dreptul de întoarcere pe locurile natale. În cazul evadării din locurile de surghiun, vinovații urmau să fie trimiși la ocnă pe 20 ani. Efectul decretului se extindea și asupra turcilor, dașnacilor și „naționaliștilor” ucraineni. A fost fixat și termenul desfășurării operațiunii: începutul la 6 iulie 1949, ora 2.00, urmând a se încheia pe 7 iulie, ora 20.00.

În conformitate cu această decizie și în scopul realizării ei, pe 28 iunie 1949, Consiliul de Miniștrii al R.S.S. Moldovenești adoptă hotărârea secretă nr. 509 „Cu privire la deportarea din R.S.S. Moldovenească a familiilor de chiaburi, a foștilor moșieri și a marilor comercianți”. Executivul a confirmat listele prezentate de comitetele executive orășenești și raionale ale sovietelor de deputați din Moldova Sovietică ce cuprindeau un număr de 11.342 de familii. Toate problemele legate de ridicarea și deportarea celor incluși pe liste erau soluționate de Ministerul Securității de Stat al R.S.S. Moldovenești condus de I. Mordoveț.

Peste o zi, la 30 iunie 1949, Consiliul de Miniștri al R.S.S.M. adoptă hotărârea „ Cu privire la confiscarea și realizarea averii deportaților de pe teritoriul R.S.S. Moldovenești”, care stabilea că viile, livezile, vitele, inventarul, casele și construcțiile agricole, întreprinderile de producție vor fi confiscate și utilizate pentru acoperirea datoriilor și angajamentelor față de stat.

În scopul „acordării de ajutor structurilor sovietice și de partid de pe teren” în regiunile ce țineau de deportare, Biroul C.C. al P.C.M. a delegat în orașele și raioanele republicii nouă grupuri speciale de împuterniciți : în raionul Otaci în frunte cu D.E. Axonov, în raionul Balatina – cu A.M. Zaharev, în raionul Căinari – cu Murahovski, în raionul Ungheni – cu G.A. Ceremișin etc.

La 4 iulie 1949, F.T. Tutușkin îl informează pe S. Kruglov, ministrul de interne al URSS, că „ lucrările de pregătire pentru primirea și transportarea din R.S.S. Moldovenească a chiaburilor, moșierilor , gardiștilor albi, naționaliștilor și comercianților s-au încheiat”. În noaptea de 5 spre 6 iulie a fost declanșată operațiunea de ridicare și deportare a basarabenilor purtând denumirea cifrată „Iug” („Sud”). Rezultatul acestei acțiuni criminale a fost deportarea a 35.796 de persoane, dintre care 9.874 bărbați, 14.033 femei și 11.889 copii.

Operațiunea „Iug”, prin formele de efectuare, numărul de deportați și mai ales prin consecințele ei, a constituit apogeul terorii în masă între Prut și Nistru. Ulterior, regimul totalitar comunist avea să-și concentreze eforturile asupra altor categorii de basarabeni. De altfel, paralel cu pregătirile pentru distrugerea gospodăriilor țărănești, se desfășurau acțiuni preventive pentru o deportare amplă în baza principiului confesional.

Factorii puterii de stat preocupați de evidențierea, spionarea, arestarea și, în cele din urmă, deportarea preoților și clericilor „ostili regimului sovietic” erau împuterniciții Consiliului de Miniștri ai URSS pentru Culte în R.S.S. Moldovenească, Consiliul împuterniciților pentru Culte de pe lângă Guvernul R.S.S. Moldovenești, Ministerul Securității Statului din republică, alte structuri ale statului sovietic și partidului comunist. După reocuparea Basarabiei, în calitate de împuternicit al Moscovei pentru supravegherea Cultelor în R.S.S. Moldovenească este numit S. Deseatnikov, fondatorul Consiliului republican al împuterniciților. Misiunea acestora consta în „informarea operativă a guvernului URSS privind starea cultelor, evidențierea și controlul bisericilor și caselor de rugăciuni; înlocuirea buletinelor informative etc.

K.G.B. din R.S.S. Moldovenească, având misiunea să contribuie la reducerea substanțială a numărului credincioșilor, în perioada aprilie 1944 – mai 1946, lichidase organizații și grupuri religioase, arestând 71 de persoane. „Argumentele” securiștilor în lupta cu „elementele ostile” din rândurile fețelor bisericești și ale sectanților erau cele vechi. Se afirmă acum că clericii și sectanții „convoacă adunări cu caracter antisovietic, răspândesc zvonuri antisovietice, contracarează măsurile puterii sovietice la sate, educă tineretul în spirit antisovietic”. Cea mai teribilă crimă, așa cum afirmau șefii Ministerului Securității din R.S.S. Moldovenească, era tendința clericilor de a organiza o muncă dușmănoasă în scopul

menținerii, prin intermediul bisericii, a prezenței românești asupra populației religioase și educării unei atitudini negative față de orânduirea „sovietică”.

La 15 februarie 1951, V. Abakumov, într-un memoriu adresat lui I.V. Stalin, consideră necesară deportarea din R.S.S. Moldovenească a 1.675 de persoane (670 de familii), membri ai sectei „Martorii lui Iehova”. De aceeași părere era și secretarul C.C. al P.C. din Moldova, L.I. Brejnev.

Ca și în cazul deportării chiaburilor, sistemul sovietic s-a dovedit a fi foarte operativ. La 3 martie, Consiliul de Miniștri al URSS adoptă hotărârea, iar la 5 martie 1951, Ministerul Securității Statului al Uniunii Sovietice emite ordinul nr. 00193 privind deportarea din R.S.S. Moldovenească a 700 de familii, calificate drept membri ai sectei „Martorii lui Iehova” cu un număr total de 2.480 de persoane. În conformitate cu decizia „troicăi”, operațiunea de arestare și deportare urma să fie efectuată de către trupele Ministerului Securității Statului al URSS. Familiile arestate urmau a fi strămutate în regiunile Tomsk și Irkutsk, pe veci.

În scopul efectuării operațiunilor de deportare a sectanților a fost elaborat un plan detaliat care, în majoritatea componentelor sale, se aseamnă cu cel codificat sub numele de „Iug”. La 24 martie 1951, Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenească adoptă hotărârea „Cu privire la confiscarea averii celor deportați de pe teritoriul R.S.S. Moldovenești”, care nu era decât o copie a celei din 30 iunie 1949. Către 31 martie, listele de familii ce urmau a fi deportate din raioanele Lipcani, Edineț, Brătușeni, Briceni, Râșcani, Sângerei și Târnova erau întocmite. În aceeași zi, din „centru” sosesc R.S.S. Moldovenească 16 grupuri de securiști conduse de ofițeri superiori, cu un efectiv de 10-25 persoane fiecare. La 1 aprilie 1951, ora 4 dimineața, începe operațiunea cu denumirea cifrată „Sever” (Nord), care se încheie la orele 20:00.

Rezultatul operațiunii „Sever” a fost arestarea și deportarea în Siberia a 723 de familii cu un număr total de 2.617 persoane, dintre care 808 bărbați, 967 femei și 842 copii. Cele 57 de sate ale Basarabiei, din care au fost ridicați membrii sectei „Martorii lui Iehova”, fuseseră abordate de un efectiv de 2.198 de ofițeri și soldați ai Ministerului Securității Statului, de milițieni și activiști ai partidului comunist. Toate drumurile de ieșire din sate, căile de acces la frontiera cu România fuseseră din timp blocate.

La 13 și 14 aprilie 1951, cele două eșaloane cu deportați din Basarabia au ajuns în Siberia. F. Tutușkin, ministrul afacerilor interne al R.S.S. Moldovenească își informa cu acest prilej șeful de la Moscova că „Escorta a fost vigilentă și , în consecință, nimeni nu a evadat din trenuri”.

Consecințele terorii-ghilotină a regimului bolșevic se resimt și astăzi, când multe persoane, fiind pe atunci copii, acum la apusul vieții, mai așteaptă să fie reabilitate, să li se întoarcă măcar o parte din averea confiscată, să primească o pensie pentru munca prestată pentru imperiul sovietic de-a lungul deceniilor de exil antiuman.

Una din dramaticele pagini ale totalitarismului bolșevic în R.S.S. Moldovenească o constituie deznaționalizarea populației băștinașe, începută încă de țarism și practică ca o politică de stat de către puterea sovietică. După război, acest fenomen capătă dimensiuni tot mai mari, fiind conceput și exercitat pe două planuri: fizic și spiritual. Din punct de vedere fizic, deznaționalizarea a urmărit un dublu obiectiv: pe de o parte, micșorarea continuă a populației autohtone prin deportări, expulzări forțate, exproprieri de bunuri, trimeri la muncă forțată în afara hotarelor R.S.S. Moldovenească, pe de altă parte, sporirea continuă a populației alogene, mai ales a celei ruse și ucrainene. Ca urmare a acestei tendințe, structura etnică s-a modificat continuu în defavoarea românilor.

După reocuparea din 1944, concomitent cu mobilizările în Armata Roșie, în satele basarabene sunt reluate și recrutările pentru tot felul de munci peste hotarele R.S.S. Moldovenească. La 31 ianuarie 1945 Biroul C.C. al P.C. al Moldovei și C.C.P. al R.S.S. Moldovenească adoptă hotărârea „Cu privire la mobilizarea, din mijlocul populației rurale apte de muncă, a 9.000 de persoane pentru a muncii la întreprinderile „Narkomcermet”-ului URSS, aflate pe teritoriul R.A.S.S. Crimeea”, pentru ca, la 2 februarie să mai decidă mobilizarea a încă 750 de tineri pentru întreprinderile și șantierele în construcții ale „Narkomstroï”-ului, aflate de asemenea în Crimeea. Astfel, golul de populație creat în urma deportărilor staliniste a tătarilor este completat și cu cei 1.650 de tineri luați din satele Basarabiei.

La 14 februarie 1947, Consiliul de Miniștrii al URSS, prin hotărârea nr. 276 „Cu privire la efectuarea recrutării organizate a muncitorilor în R.S.S. Moldovenească”, ce „permitea” multor ministere să efectueze în Moldova sovietică (în lunile februarie și aprilie, același an) „angajarea organizată” a 511.000 de muncitori, care puteau fi recrutați exclusiv din localitățile sătești și trimiși la întreprinderile industriale și șantierele de construcție aflate în partea de sud a Uniunii Sovietice. Peste trei luni, guvernul sovietic a decis efectuarea în R.S.S. Moldovenească a recrutării muncitorilor în industria carboniferă și de combustibil.

În anul 1947 este introdus un nou procedeu de înstrăinare a tinerilor din Basarabia. Paralel cu recrutările efectuate de structurile „civile”, încep mobilizările premilitarilor; aceștia fiind supuși serviciului militar și luați de comisariatele militare, sunt trimiși la școlile de învățământ profesional de pe lângă fabrici și uzine (F.Z.O. – fabricino-zavodskoe-obucenie).

Astfel, în lunile septembrie și octombrie 1947, comisariatele militare mobilizează 8.536 de premilitari pentru școlile F.Z.O. din bazinul Doneț.

În 1948-1950, procedeele de reducere numerică a localnicilor din Basarabia rămăseseră aceleași. În a doua jumătate a anului 1948, tinerii născuți în 1.928 erau mobilizați și trimiși în regiunile Stalingrad, Vorosilovgrad, Kirovograd și Rostov. În următorii doi ani și jumătate au fost recrutate la muncă peste hotarele R.S.S. Moldovenești cca. 96.000 de persoane din satele dintre Prut și Nistru.

Numeroasele mobilizări la șantierele din Ucraina și Rusia, precum și deportările masive practicate în primii șapte ani de ocupație au reprezentat cea mai eficientă metodă administrativă de deznaționalizare a românilor basarabeni. Ulterior, ea a fost aplicată intens, utilizându-se noi forme și măsuri. De la un teritoriu cu populație românească destul de omogenă s-a ajuns la o republică multinațională, visul de aur al Uniunii Sovietice, care și-a definit întotdeauna profilul multiethnic, nu numai pentru a-și justifica astfel cuceririle, ci și pentru a oferi ceea ce, în concepția sa, ar reprezenta un model de toleranță și de conviețuire pașnică. Cel puțin acestea au fost tezele afirmate constant după revoluția din 1917, care pretindea că tinde să-l elibereze pe om de diverse constrângeri, inclusiv, sau mai ales, de aceea pe care o presupune apartenența la o anumită naționalitate.

Paralel cu deportările, s-a pornit o puternică ofensivă împotriva valorilor culturale ale poporului român. Un străin, pe nume Coval, ajuns în fruntea organizației republicane a Partidului Comunist, a decretat că alfabetul latin nu mai corespundea cerinței de a exprima nuanțele limbii materne a moldovenilor și a deci introducerea alfabetului chirilic care, făcând parte din tezaurul poporului rus, avea – nici nu se putea altfel – un caracter „superior”.

Mecanismele utilizate în regimul totalitar bolșevic în scopul deznaționalizării R.S.S. Moldovenești erau multiple și perfide. Este vorba despre implicarea bisericii ortodoxe ruse, predarea în instituțiile superioare de învățământ în limba rusă, studenții folosind doar manualele rusești. Toate manifestațiile, serbările, adunările se desfășurau în limba rusă. Comunicarea administrației cu cetățenii în toate domeniile vieții din republică doar în rusește.

Exproprierea basarabenilor, sistemul fiscal și de rechiziții ce au determinat foametea de dimensiuni nemaicunoscute în Basarabia, colectivizarea forțată, mobilizările tinerilor la munci grele în regiunile îndepărtate ale URSS, arestările, deportările în masă și alte acțiuni au generat în rândurile populației diverse forme de rezistență împotriva regimului bolșevic.

În legătură cu înrolarea în armata sovietică, tinerii basarabeni, sub diverse pretexte, se eschivau de la mobilizare ori dezertau din armată. În perioada aprilie 1944 – aprilie 1945 au fost reținuți 15.180 dezertori din armată, iar 12.180 persoane se eschivaseră de la înrolare. O

problemă dificilă pentru conducerea R.S.S. Moldovenească devenise dezertarea din locurile de muncă forțată din URSS.

În perioada 1946-1950 populația din R.S.S. Moldovenească a trebuit de cinci ori să voteze candidații din partea Partidului bolșevic în organele puterii sovietice. Deși conducerea Moldovei sovietice raporta că la urne se prezentau, de regulă, 99,8 % din cetățenii cu drept de vot, atitudinea ostilă a populației față de „alegerile” sovietice persista de fiecare dată.

Rezistența antisovietică a românilor basarabeni s-a manifestat și prin lupta organizată în cadrul unor formațiuni social politice și grupuri paramilitare. O deosebită importanță în acest sens a avut-o organizația națională din Basarabia intitulată „Arcașii lui Ștefan”, care își propusese „să ridice moralul populației prin diferite atacuri împotriva bolșevicilor”. Între anii 1945 și 1950, pe teritoriul raioanelor Chișcăreni, Telenești, Sângerei și Călărași a activat grupul clandestin condus de țăranul Filimon Bodiu.

Încercările de rezistență, mai mult sau mai puțin organizată, împotriva regimului sovietic au fost făcute de diverse grupuri de basarabeni, care utilizau diferite forme de luptă – de la agitația antisovietică, lansarea zvonurilor despre înfrângerea URSS într-un eventual război cu SUA și Marea Britanie, până la acțiuni cu arma în mâini împotriva activiștilor comuniști și a instituțiilor statului sovietic. Este semnificativă în acest sens, activitatea organizațiilor „Sabia Dreptății”, „Partidul Libertății”, „Armata Neagră” și „Uniunea Democratică a Libertății”.

Bineînțeles că stăpânirea, oricât se simțea în siguranță după triumful pe care îl cunoscuse în război, a înțeles că metodele forte la care recursese vor excela. Damașcanu a fost prins o dată în 1946, a reușit să evadeze din penitenciarul unde fusese închis, și-a reluat lupta, apoi a fost prins din nou. A fost judecat și condamnat la 25 ani închisoare. A fost dus în Siberia. Organizația pe care o inițiasse Nicolae Damașcanu se numea „Arcașii lui Ștefan cel Mare”. Sub stindardul slăvitului voievod, invocat în acei ani crânceni ca un simbol al biruinței împotriva ocupanților, românii din teritoriile ocupate de ruși au pornit lupta de eliberare, luptă dreaptă și sfântă.

Consolidarea stăpânirii sovietice asupra teritoriilor acaparate începând din 1940, transformarea Uniunii Sovietice, după victoria obținută (cu sprijinul țărilor occidentale) împotriva fascismului, într-o putere mondială – mai exact, în cea de a doua superputere – disensiunile ivite și adâncite în rândul statelor capitaliste în perioada așa numită a războiului rece – disensiuni manifestate atât sub raport strategic cât și sub raport tactic – au consolidat în conștiința cârmuitorilor de la Kremlin ideea că venise momentul mult așteptat de a se institui în cadrul est-european o poziție conducătoare solidă a slavilor, pe un plan mai larg, a rușilor

în mod special. Acest obiectiv existase tot timpul ca tendință; acum se impunea ca el să fie atins sub multiple aspecte ale modului de viață: economic, organizatoric, ideologic, moral.

Expresia cea mai sugestivă a acestei tendințe se materializează prin punerea la cale a unei strategii adecvate de colonizare a teritoriilor răpite în 1812, pierdute în urma unirii lor cu Țara la 1918, ocupate prin forță în 1940, și reluate în urma evenimentelor din prima parte a anilor '40 din frământatul secol trecut.

CAPITOLUL III

Politici de alterare a structurii etnice în perioada sovietică

După răpirea din 1940, Basarabia, ciopârțită prin trecerea la Ucraina a marginilor ei de la sud (județele Ismail și Cetatea Albă) și de la nord (județul Hotin) și împerecheată cu o mică fâșie de pământ de pe malul stâng al Nistrului, care în anii 1924-1940 făcuse parte din așa-zisa republică autonomă moldovenească cu centrul la Tiraspol, a fost declarată de către invadatorii republica sovietică socialistă moldovenească. Către sfârșitul celui de al II-lea război mondial, acea înjghebare artificială a fost reprodusă întocmai. Cele două componente ale acestei acțiuni geostrategice – sfărtecarea teritoriului ținutului anume în maniera în care s-a făcut și alipirea la acest schilod a unei părți din Transnistria – avea să influențeze hotărâtor, în rău, viața economică, politică și culturală a Basarabiei istorice și bineînțeles, a ceea ce a fost să fie R.S.S.M.

Izolarea ținutului de Dunăre și de Marea Neagră a dat o lovitură zdrobitoare economiei acestuia. Pentru un teritoriu mic și cu resurse naturale foarte reduse, cu un sol a cărui productivitate adeseori este compromisă de contribuția negativă a factorului meteorologic, cursul de jos al Dunării, de la Giurgiulești și până la mare, cu o lungime de aproximativ 200 km și litoralul Mării Negre din limanul Nistrului și până la gura brațului Chilia, cam de aceeași întindere, reprezintă niște șanse economice inestimabile. Valoarea acestei averi pierdute este receptată cu mare durere mai ales astăzi, când, din punct de vedere economic, Republica Moldova se află într-un adevărat colaps, iar ieșirea din acest impas încă nu se arată.

Cât privește atașarea mecanică a câtorva raioane ale fostei R.A.S.S.M. la nou creată R.S.S.M., fără motivații în tradiția istorică sau măcar în niște imperative economice, aceasta a fost pur și simplu o diversiune politică. Sigur că nimeni, nici măcar sovieticii, nu luau în serios chichița propagandistă colportată de oficialități o vreme, cum că astfel s-ar fi restabilit unitatea poporului moldovenesc și cum s-ar fi putut altfel, când știut era că Moldova istorică nu a avut niciodată două maluri ale Nistrului?

Includerea acelei bucăți de pământ din stânga Nistrului în componența R.S.S.M. a fost precedată de un calcul politic gândit foarte stăruitor. După 28 iunie 1940 și în primii ani de după război, ocupanții sovietici au avut grijă să decapiteze Basarabia de elita sa politică și intelectuală, eliberându-se locul pentru cadrele aduse aici de peste Nistru. Aceste cadre

trebuiau să promoveze cu credință în ținut politica atât de cunoscută a statului sovietic, care sfida interesele vitale ale moldovenilor: viață națională și cultură proprie, de esență românească, dreptul la proprietate, credință, libertate. E adevărat că cei aduși de peste Nistru își ziceau și ei moldoveni, dar aceștia erau alt fel de moldoveni. Pe de o parte, cu puține excepții fericite, la care nu putem zăbovi aici, ei erau complet străini de spiritualitatea românească, ba chiar fuseseră dresați să aibă o atitudine profund ostilă față de tot ce e românesc, iar pe de altă parte, pe fondul lor sufletesc a fost impregnat cu insistență brutală un surrogat primitiv de cultură străină. E vorba de cultura rusă și slavonă, în general.

Se înțelege că Moscova nici gând nu avea să dea destinele Basarabiei în mâinile „șantiștilor” (așa îi numeau basarabienii pe cei veniți de peste Nistru: de la cuvântul bizar „șanti”, derivat din sintagma cu funcții complementare în limbajul simplu: „și de acum înainte”). Pentru aceasta ea a trimis aici zeci de mii de ruși și rusificați din imperiu, astfel încât să cuprindă direct în brațele sale orice instituție publică, oricât de neînsemnată, și orice așezare umană, până la cel mai prizărit cătun. Dar bolșevicii aveau ambiția, al cărei profund și nedezmințit cinism au știut întotdeauna să-l ascundă cu grijă, de a demonstra că ei nu au stingerit cu nimic culturile naționale, ci dimpotrivă, le-ar fi încurajat să se dezvolte și să înflorească (le plăcea la nebunie să trâmbițeze despre „înflorirea culturilor naționale socialiste”). Dar cum în moldovenii din Basarabia nu aveau încredere, pentru că îi considerau stricați de cultura română, au apelat fără frică la serviciile moldovenilor din Transnistria. Au fost adunați din acea regiune toți cei care făcuseră o școală cât de sumară, măcar două – trei clase primare, și aruncați pe cuprinsul întregii Basarabii să ia locul zecilor de mii de învățători, de mici funcționari, de lucrători în domeniul culturii, pe care ocupația sovietică, în parte, i-a aruncat peste Prut, iar în altă bună parte, i-a trimis în Siberia.

Cadrelle cele mai de preț ale celor aduși de dincolo de Nistru le-au constituit absolvenții așa-ziselor „rabfak”-uri, ceea ce însemna niște cursuri de doi-trei ani pentru lichidarea analfabetismului, declarate, în cel mai autentic limbaj proletar „facultăți muncitorești”. Anume dintre aceștia a fost încadrată întreaga clasă conducătoare a Moldovei postbelice, cu excepția unui număr apreciabil, totuși, de ruși trimiși de la centru pentru a ocupa acele posturi, care erau considerate de importanță strategică: în partid, economie, KGB, organele militare de susținere a regimului. Aproape tot guvernul, care de fapt nu era mai mult decât o cancelarie gubernială, o bună parte a cadrelor superioare de partid, șefi de întreprinderi și instituții, mai cu seamă conducătorii instituțiilor de învățământ, știință și cultură erau înrolați anume din rândul acestor „rabfakoviști”.

Devotați față de ocupanți până dincolo de orice îndoială, antiromâni din convingere profundă, antiintelectuali prin vocație, adică prin curata lor origine proletară, aceștia s-au dovedit a fi un aferent ireductibil al ocrotirii patrimoniului cultural național, o frână nimicitor de eficace în calea dezvoltării culturii naționale românești în ținut.

În perioada postbelică s-au publicat numeroase studii și monografii, în care istoricii sovietici s-au străduit să demonstreze (direct sau indirect) că românii (numiți oficial moldoveni) au supraviețuit și prosperat numai datorită faptului că au trăit în Uniunea Sovietică. Mai mult, se afirma că ei erau pe picior de egalitate cu „popoarele frățești ale URSS”. În cele ce urmează, în baza unor documente inedite, multe dintre care până nu demult erau puse la index, vom încerca să demonstrăm că în realitate, autoritățile sovietice au dus o politică discriminatorie față de populația românească.

Chiar din momentul creării R.S.S. Moldovenești, administrația ei a fost pusă preponderent pe seama rușilor și a ucrainenilor. De exemplu, în a doua jumătate a anului 1940 din 75 membrii ai executivelor județene, 71 erau ruși. În organele de partid, din 198 de lucrători de răspundere, doar 7 erau de naționalitate români. Un număr infim de români activau și în organele de justiție – din 26 membrii ai Judecătoriei supreme a R.S.S.M. numai doi erau români, din 131 procurori, românii constituiau 6 %, iar judecătorii 7%.

Deși românii-moldoveni formau 66,6% din întreaga populație, ei n-au fost reprezentați echitabil nici în Sovietul Suprem al R.S.S.M. (65%) ales la 12 ianuarie 1941. Este revoltător faptul că peste 60 % din deputați erau de la est de Nistru, pe când în județele basarabene din R.S.S.M. trăiau 9/10 din populație. Băștinașii nu erau reprezentați proporțional nici în Sovietul Suprem al URSS, deoarece din 34 deputați doar 9 erau români.

În 1944 aparatele de stat și de partid iarăși au fost completate aproape integral cu persoane aduse special din diferite colțuri ale Rusiei Sovietice. Astfel în iulie 1944 din 1.335 lucrători de răspundere, numai 263 activaseră aici anterior. Bineînțeles, majoritatea funcționarilor erau ruși și ucraineni (1.116).

La formarea aparatului de partid preponderentă, de asemenea, rușilor: din 69 de membrii ai C.C. al P.C.M. 50 erau ruși, 6 români și restul alte naționalități. În comitetele raionale de partid funcțiile de prim-secretar și al doilea secretar erau deținute de 93 de ruși și 8 români.

O situație similară există și în organele executive ale republicii. În comitetele executive județene de români erau ocupate doar 63 funcții-cheie din cele 582. În raioane, rușii erau majoritari în organele procuraturii – 30, ucraineni – 17 și români – 3 funcții. Dintre președinții comitetelor executive raionale 26 erau ruși, 24 ucraineni și 15 români.

Urmând lozinca stalinistă potrivit căreia „cadrele decid totul”, autoritățile sovietice au acordat o atenție specială pregătirii de noi cadre.¹ Imediat după încheierea războiului, în Moldova postbelică au fost inițiate cursuri pentru instruirea, într-un ritm accelerat, de funcționare pentru aparatul de partid și de stat. În memoriile sale L. Brejnev, care a petrecut câțiva ani în R.S.S.M., menționa că, în primii ani postbelici, problema cadrelor a fost cel mai des dezbătută de către biroul C.C. al P.C.M.². În acest sens, nu a fost uitată nici sintagma „cadrele sunt fondul de aur al Partidului”. Deloc întâmplător, etnicilor români din Basarabia, care erau suspectați de lipsă de loialitate față de noul sistem, le-a fost refuzat accesul la pozițiile înalte de stat și de partid³. Mai mult chiar, comuniștilor din Basarabia nu le-a fost recunoscută automat calitatea de membri ai P.C.U.S.

Imediat după reanexarea Basarabiei, Moscova a decis că pârghiile principale ale vieții politice și economice din R.S.S. Moldovenească să fie preluate direct de către C.C. al P.C. din Uniunea Sovietică. La 12 iulie 1944, C.C. al P.C. a expediat pe adresa C.C. al P.C. Moldova lista posturilor incluse în nomenclatura C.C. de la Moscova, pentru ca, în martie 1945 C.C. al P.C.U.S. să înființeze un birou special pentru Moldova. În aria de competență al acestuia avea să fie trecută și pregătirea cadrelor noi⁴. Biroul pentru Moldova al C.C. al P.C.U.S. (președinți: 1945 – 1947 – F. Butov; 1947 – 1949 – V. Ivanov) era format din opt secții: 1) propagandă și agitație (S. Zelenov, A. Soloviov, M. Andeer), 2) partid, comsomol și sindicate (A. Sobolev, I. Smirnov), 3) agricultură (P. Lealin, C. Mitiușkin), 4) administrație (A. Miciurin), 5) planificare și finanțe (P. Riabov), 6) industrie (A. Fedorenko, N. Poduciufarov), 7) transporturi (A. Fedorenko), 8) familie (M. Andreev, I. Zentov). Alături de președinte, vicepreședinte și șefii de secție, din Birou au mai făcut parte și cei doi secretari ai C.C. al P.C.M., N. Salagor și N. Coval, președintele C.M., G. Rudi și președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenească, F. Brovco. Printre primele acțiuni ale acestui organ unional s-a numărat desemnarea persoanelor de conducere ale celor mai importante instituții politice și economice din R.S.S. Moldovenească: miniștri, directorul Sucursalei Chișinău a Băncii de Stat a URSS, șefi în diverse departamente.

Pentru politica de cadre din R.S.S. Moldovenească rămâne importantă Hotărârea „Despre pregătirea și perfecționarea lucrătorilor de partid și sovietici de conducere”, din 2 august 1946 a C.C. al P.C. din Uniunea Sovietică, prin care liderii sovietici recunoșteau pentru prima dată slaba reprezentare a etnicilor români din R.S.S. Moldovenească în organele de partid și de stat ale puterii⁵. Totuși, această decizie nu a însemnat decât acceptarea unor anumite categorii de populație pentru recrutarea de noi membri de partid. Erau avuți în vedere, în special foștii combatanți din Armata Sovietică, muncitori și țărani săraci.

Un loc deosebit în istoria R.S.S. Moldovenească în primii ani postbelici îi revine lui Leonid I. Brejnev. Trimis la Chișinău cu misiunea declarată de „întărire a conducerii de partid”⁶, acesta a deținut între iulie 1950 și martie 1952, funcția de prim secretar al C.C. al P.C.M. Printre prioritățile lui L.I. Brejnev s-a numărat selectarea și verificarea cadrelor noi, printre persoanele importante din anturajul său numărându-se S. Trapeznikov⁷, C. Cernenko⁸, N. Sciolokov⁹, S. Țvigun¹⁰ și I. Bodiul¹¹.

În centru discuțiilor de la Congresul XI al P.C.M. desfășurat la Chișinău pe 25-26 decembrie 1963, s-a aflat și problema selectării cadrelor. Invocând nevoia de promovare în poziții importante a unor persoane „competente” și „verificate”, conducerea de partid din R.S.S. Moldovenească s-a declarat din nou în favoarea sprijinirii cadrelor din afara republicii. Atitudinea va fi confirmată și în ianuarie 1965, la o ședință a Biroului C.C. al P.C.M.. S-a spus printre altele, că „ar fi o greșeală să dăm prioritate cadrelor naționale, fără să luăm în considerare calificarea lor”.

Totuși, încă de la sfârșitul anilor '40, etnicii români din Republica Moldova încep să pătrundă în organele sovietice de putere, chiar dacă la început era vorba doar de nivel mediu și inferior. Originari în special din mediul rural și absolvenți ai Institutului Agricol „M. Frunze”, aceștia erau numiți președinți de colhozuri, directori de sovhozuri, specialiști-șefi de rând raional și republican, ocupând după un timp și funcții importante la nivel republican. Totuși în anii '60, basarabeni au continuat să formeze o minoritate în organele de conducere, fiind avansați doar în funcțiile secundare ale aparatului de partid sovietic și economico-administrativ. Acest lucru se explică și prin modul în care Ivan Bodiul, prim secretar al C.C. al P.C.M., înțelegea să-și selecteze cadrele. Alături de cadre din afara R.S.S. Moldovenească, acesta a promovat în posturile importante mai ales persoanele originare din raioanele din partea stângă a Nistrului – I. Calin, P. Pascari, G. Rudi, F. Brovcov, N. Coval etc.¹². În anii '60 - '70, sintagma „dacă vrei să fii ministru, tre' să fii de peste Nistru” avea să facă o adevărată carieră în mediile informale din R.S.S. Moldovenească.

Având în vedere discuțiile din jurul problemei cadrelor, I. Bodiul l-a numit pe G. Dâgai (născut în regiunea Odesa) în funcția de șef al secției de organizare a C.C. al P.C.M.¹³. Acesta, împreună cu al doilea secretar al C.C. al P.C.M. – persoana care reprezenta C.C. al P.C.U.S. – selecta și promova cadrele, nu fără a ține cont, desigur, și de recomandările primului secretar al C.C. al P.C.M. Abia către mijlocul anilor '60 s-a format prima generație de tineri, instruiți la școala sovietică, cu o nouă mentalitate și educată în spirit comunist¹⁴. O bună parte dintre acești tineri activau în Comsomol și au fost promovați ulterior în funcții importante de partid¹⁵. Astfel, în organele comsomoliste au activat P. Lucinski¹⁶, I. Guțu¹⁷

, G. Ereimei¹⁸, G. Cușmir¹⁹, E. Sobor²⁰, s.a. . Au existat însă și cazuri de promovare în funcții importante de partid și de stat a unor persoane fără trecut comsomolist activ. Printre aceștia s-au numărat A. Sangheli²¹ și I. Ciubuc²². Se poate observa că basarabeni promovați de I. Bodiul proveneau în majoritatea cazurilor din nordul R.S.S. Moldovenească.

Pentru a putea ține sub control imensul aparat de partid și de stat și pentru a fi sigur de loialitatea totală a anturajului, Bodiul a acordat o deosebită atenție dosarelor personale. Se căutau fapte care ar fi discreditat anumite persoane. Ascunse de cele mai multe ori, privirilor opiniei publice, acestea erau folosite pentru amenințări și șantaj. În felul acesta Bodiul a știut să strângă în jurul său oameni de a căror loialitate putea fi absolut sigur.

Primul român basarabean care a ajuns în eșaloanele superioare ale P.C.M. a fost D. Cornovan, secretar pe probleme de propagandă în perioada 1961-1971, acesta a fost ales în Biroul C.C. al P.C.M.. Între 1963-1968 un alt basarabean, N. Testimițeanu a deținut funcția de Ministru al Sănătății în Moldova Sovietică. Tot în anii '60. V. Rusu a fost numit în postul de Ministru al Telecomunicațiilor, în timp ce A. Corobceanu a ocupat funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Totuși aparatul de partid a urmărit îndeaproape activitatea basarabenilor, a căror loialitate față de regimul sovietic continua să fie pusă la îndoială. În noiembrie 1970, la o ședință a Biroului C.C. al P.C.M., a fost discutat cazul lui A. Corobceanu²³, responsabil în guvernul R.S.S. Moldovenească pentru probleme de cultură și învățământ. În rezoluția C.C. al P.C.M. se aprecia că acesta nu „apreciază politic just manifestările de naționalism din partea unor persoane și nu luptă împotriva unor asemenea fapte”. Tot din aceste motive A. Corobceanu, alături de N. Testimițeanu²⁴, a fost criticat și la Plenara VIII a C.C. al P.C.M.²⁴. Decizia partidului a fost una radicală, destituirea. O altă cale pentru îndepărtarea de la conducere a persoanelor incomode a fost detașarea în instituțiile de partid și de stat de la Moscova sau alte republici unionale. Semnificativ, în acest sens, este cazul lui D. Cornovan²⁵.

În ce privește componența etnică a Biroului C.C. al P.C.M., Kremlinul a urmărit să asigure dominarea numerică a rușilor și ucrainenilor, majoritatea originari din Ucraina și Federația Rusă. În ce-i privește pe etnicii români, au fost promovate elemente provenind din raioanele din partea stângă a Nistrului. În 1981, de pildă, dintre cei 13 membri ai Biroului C.C. al P.C.M., 8 (61,5%) erau din afara R.S.S. Moldovenească : P.K. Voronin, E. Kalenik, N. Merenișcev, V. Savociko, G. Stepanov, G. Volkov, G. Dâgai, V. Kikitikenko. De asemenea, trei dintre cei cinci secretari ai C.C. al P.C.M. (60%) și 10 dintre cei 13 șefi de secții ai C.C. al P.C.M. (76,9%) erau veniți din alte regiuni ale URSS.

Controlul politic al centrului în toate republicile se exercita, așa cum spuneam mai sus, prin secretarul doi al C.C. al P.C.M., care era de regulă, rus sau ucrainean rusificat. În competența acestuia intrau problemele de ideologie, agitație și propagandă. În Moldova Sovietică, în postul de secretar doi s-au aflat persoane provenind exclusiv din R.S.S. Ucraineană R.S.F.S. Rusă : N. Șologor (1941-1946, originar din regiunea Nikolaev, R.S.S.U.); I. Zâkov (1946-1952, regiunea Vologda, R.S.F.S.R.); D. Gladkii (1954-1959, regiunea Kirovograd, R.S.S.U.); I. Bodiul (1959-1961, regiunea Nikolaev, R.S.S.U.); N. Melnikov (1961-1965, regiunea Moscova, R.S.F.S.R.); N. Sciolokov (1965-1966, regiunea Vorosilovgrad, R.S.S.U.); V. Smirnov (1985-1988, regiunea Moscova, R.S.F.S.R.) etc.

În februarie 1986, la Congresul XXVII al P.C.U.S., a fost continuată discuția pe marginea problemei corupției și a cadrelor²⁶. În discursul său, M. Gorbaciov a reafirmat postulatul de bază al politicii de cadre, subliniind că nu se va admite nici o abatere de la principiile leniniste în selectarea, repartizarea și avansarea cadrelor. Totodată, a fost criticată elita politică din unele republici unionale pentru practicarea politicii de „preferință națională” sau „favoritism național”²⁷.

În acest context, liderii P.C.M. au încercat să convingă conducerea P.C.U.S de modificarea politicii de cadre în R.S.S. Moldovenească, în special prin înlăturarea persoanelor bănuite de acte de corupție și abuz de putere. Un rol important în aceste acțiuni avea să-i revină lui V. Smirnov²⁸. În scurt timp au fost înlăturați din funcție 21 de prim secretari ai comitetelor raionale de partid, 16 conducători de ministere, comitete de stat și departamente²⁹. Este de reținut însă faptul că printre cei vizați s-au numărat în special, înalți funcționari de origine etnică română. Cel mai cunoscut a fost cazul lui Vasile Vâșcu , vice-prim-ministru în guvernul R.S.S.Moldovenească³⁰, care, într-un apel adresat „poporului Moldovei”, avea să acuze conducerea de partid de blocarea accesului moldovenilor în funcțiile importante. De asemenea, pentru prima dată în istoria R.S.S. Moldovenească, avea să fie cerută, de către o importantă persoană din ierarhia de stat, retrocedarea teritoriilor din sudul și nordul Basarabiei, alipite la R.S.S. Ucraineană în 1940. Nu vom insista aici asupra motivelor care l-au făcut pe Vâșcu să se adreseze direct populației . Este însă de reținut faptul că, la scurt timp, acesta a fost acuzat de abuz de putere, exclus din partid, eliberat din post și condamnat la ani grei de închisoare³¹.

O altă țintă preferată a lui V. Smirnov în anii 1987-1988 a fost intelectualitatea moldovenească de creație. El a fost inițiatorul unei hotărâri a Biroului C.C. al P.C.M. prin care mai mulți scriitori au fost acuzați de naționalism. În același timp, persoane de origine

etnică rusă – V. Pșenicinikov, V. Garev, M. Popov, E. Smirnov – erau promovate în funcții importante de partid și de stat.

Tabelul 1

Structuri de stat ale R.S.S.M. cu prezență extrem de limitată
a românilor (1952 – 1956)

Ramura	Români %	Alogeni %	Inclusiv	
			Ruși %	Ucraineni %
1. Căi ferate	1,1	98,9	*	*
2. Sistemul Asociații de consum	1,7**	98,3	53,3	20,0
3. Rețeaua bancară	5,7	94,3	66,0	22,6
4. MAI	7,7	92,3	67,7	15,4
5. KGB	12,2	87,8	68,0	16,6

* - Nu dispunem de date;

** - În 1952, un oarecare I. Vostrețov, funcționar sovietic din raionul Căușeni scria la adresa C.C.-ului al P.C.U.S. „Funcționarii existenți (în R.S.S. Moldovenească) în mare majoritate de origine etnică străină. Nu se manifestă nici un interes în promovarea cadrelor moldovenești băștinașe. Dacă, de exemplu, pe cineva din moldoveni îi și primește în comerț, el totuși nu va activa acolo mult : îl vor compromite, iar mai apoi îl vor da în judecată...” (Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova – f.51, i.11, d. 167, f.114)

Aceeași situație discriminatorie exista și în anul 1951, posturile principale în structurile mai importante ale statului (ministrii, președinți de comitete, șefi de direcții și de trusturi etc.) fiind ocupate de alogeni. Un an mai târziu, aceasta a recunoscut și primul secretar al C.C. al P.C.M. (D. Gladkov), care semnală: „... În ultimii 3-5 ani în componența nomenclurii C.C.-ului ... numărul moldovenilor (românilor) nu depășește 20% ... Mai mult, în ultimul timp, într-o serie de organizații de partid și de stat numărul funcționarilor din rândul naționalității băștinașe nu crește ci se micșorează ... ”.

Cele relevate sunt confirmate de indicii din tabelul 1.

Sovieticii făceau distincție între românii transnistreni (din fosta R.A.S.S.M.) și cei basarabeni, manifestând față de ultimii permanent neîncredere. În iulie 1956, un grup de

basarabeni printre care E. Bucov, A. Lupan, A. Rusu s.a. semnează o scrisoare semnată conducerii R.S.S. Moldovenească în care, printre altele se menționa : „Se poate constata că și acum, după 16 ani (de la anexarea Basarabiei) nu numai în organizațiile de partid și de stat ale Moldovei, dar și în cele profesionale, în toate ministerele și instituțiile, comitetele de partid și executive raionale, justiție etc., în funcțiile de conducere lipsesc cu desăvârșire cadrele locale, basarabeni Locuitorii Moldovei de pe malul drept al Nistrului sunt priviți ca „incapabili”, ca niște persoane ce nu merită încredere din punct de vedere politic ... ”. Nu e dificil a intui care a fost răspunsul, deoarece câteva zile mai târziu E. Bucov se revolta : „În scrisoare mai declarăm clar că nu sunt numite în funcții administrative persoanele băștinașe, iar nouă ni se răspunde : cresc mulgătoarele, brigadirii. Noi afirmăm că nu este nici un secretar de comitet raional, iar nouă ni se vorbește despre porcari Ni se cer cifre. Numiți atunci măcar un ministru, un secretar de comitet raional sau președinte de executiv raional din rândul băștinașilor ... ”.

Nu s-a modificat cu nimic starea de lucru nici în anii următori, românii continuând să fie o minoritate în organele de conducere ale republicii.

Politica promovată de autoritățile sovietice suscita nemulțumiri în rândul maselor, mai ales al intelectualilor, dar acțiunile întreprinse pentru a pune capăt fărâdelegilor erau spartane și izolate. Manifestările de protest, lupta pentru drepturile legitime ale băștinașilor, s-au intensificat după demiterea din funcție a lui N. Hrușciiov. La 29 noiembrie 1965 I. Bodiul, prim secretar al C.C. al P.C.M., raporta Moscovei : „Cunoscuta declarație a lui Mao Tze Dun despre Basarabia, publicarea în România a unei serii de cărți ..., intensificarea propagandei burgheze în jurul acestor chestiuni ... , au generat anumite tendințe în mijlocul unei părți a intelectualității din R.S.S. Moldovenească Cel mai elocvent acestea s-au manifestat în unele luări de cuvânt la Congresul Scriitorilor din Moldova, care a avut loc între 14-15 octombrie a.c..

Unii participanți ai congresului, scriitori, în special tovarăși tineri, cum ar fi Busuioc, Malarciuc, Druță, Osmotescu, atingând, în principiu corect, chestiunile despre necesitatea dezvoltării limbii moldovenești (române), perfecționarea manualelor, păstrarea monumentelor de cultură s.a., intenționat, în ton naționalist tratau carențele acestei probleme ... În acest scop, au fost menționate exemple de predominare a firmelor scrise numai în limba rusă ... În același timp, se sublinia apartenența moldovenilor la națiunile de proveniență română, iar în unele cuvântări se simțeau elemente filoromânești. I. Druță a declarat că nu trebuie să ne grăbim pentru a ridica „zidul chinezesc între Moldova și România ... ”.

Tabelul 2

Aparența etnică a lucrătorilor
din ministerele, instituțiile, organizațiile R.S.S.M. (1958)

Ramura	Români %	Alogeni %	Inclusiv	
			Ruși %	Ucraineni %
1. Aparatul C.C.	24,2	75,8	55,5	18,2
2. Guvernul	27,9	72,1	40,1	19,7
<u>inclusiv:</u>				
KGB	16,7	83,3	65,4	16,7
MAI	32,7**	66,3	38,6	24,2
Min. economiei	5,5	94,5	44,6	17,1
Min. Finanțelor	13,8	86,2	50,7	16,7
Min. Comerțului	7,7	92,3	61,1	21,1
Min. învățământului	32,8	67,2	41,0	6,6
Min. culturii	29,0	71,0	40,3	12,9
3. Banca de stat	17,4	82,6	61,1	21,1
4. Sindicatele	18,0	82,0	44,0	18,0

** În cadrul Ministerului Afacerilor Interne procentul românilor se mărește față de anii anteriori pe contul personalului inferior. În 1957 românii constituiau 57,9%, iar în 1961 – 55,3%.

Neîndoielnic Congresul III al scriitorilor din R.S.S. Moldovenească a avut un mare ecou în mijlocul populației românești din teritoriu. De exemplu, T. Negru, judecător din raionul Cimișlia vorbea deschis colegilor săi despre necesitatea oficializării limbii române ca remediu împotriva dominării cadrelor rusești. În rândul populației se răspândea opinia că la congres s-a pus și problema reunirii Basarabiei cu România, scriitorii având în acest sens toată susținerea din partea tineretului studios.

Ca rezultat, se înregistrează o creștere a numărului de manifestări naționale. Pe buletinele electorale se făceau inscripții adresate organelor sovietice cu următorul conținut : „Unde sunt cadrele moldovenești ?”, „Votez pentru plecarea rușilor din Moldova”, „Dorim să ne eliberăm de jugul colonial rusesc”, „Moarte ocupanților ruși”, „Basarabia-basarabenilor !”,

„Pentru români!” etc. Dr. S. Criță, colaborator la Institutul de Economie al A.S.M. în toamna anului 1965 a protestat împotriva strămutării populației băștinașe în alte teritorii ale URSS și aducerii în republică a elementelor alogene. În ziua de 28 iunie 1966 muncitorul Ghe. Muruziuc a arborat tricolorul la întreprinderea în care lucra, explicându-și acțiunile astfel : „Două Moldove nu pot să fie, trebuie să existe o singură Moldovă, Moldova trebuie alipită la România, despre aceasta vorbește tot poporul...”. În aceeași zi, în tot orașul Chișinău, pe clădirile mai multor instituții au fost lipite foi volante, ce conțineau printre altele și următoarele fraze : „Români basarabeni, mai bine să murim eroi, decât să fim sclavi. Ștefan (adresare monumentului din centrul orașului), tu ești vinovat, de ce stai cu crucea în mână. Aruncă crucea ... și ridică sabia, oare nu auzi cum geme poporul sub povara jugului rusesc...”.

La finele anului 1970, I. Bodiul declara : „Numărul manifestărilor naționaliste din Moldova nu s-a mărit, însă esența lor s-a schimbat și are în prezent un caracter antirusesc mai pronunțat, fiind în același timp de orientare filoromânească. Ca mărturie ne servesc, în particular, foile volante dactilografiate sau scrise de mână ce sunt răspândite în republică. În zece luni ale anului curent au fost înregistrate 42 de cazuri. Multe din ele conțin cerințe despre plecarea rușilor din Basarabia și unirea ei cu România ... ”.

O manifestare mai pronunțată a sentimentelor naționale se remarcă în prima jumătate a anilor '70. Manifestările împotriva discriminării sovietice capătă un caracter mai organizat. Afară de oficializarea limbii române în R.S.S. Moldovenească, promovarea cadrelor locale, plecarea rușilor din republică se formulau și alte revendicări, de asemenea de importanță majoră. În această perioadă acționau două organizații naționale – „Frontul Patriotic de Eliberare al Basarabiei, Bucovinei, a raioanelor Dubăsari și Râbnița de sub jugul sovieto-rus” și „Renașterea Națională a Moldovei”, liderii cărora vizitează România și ambasada ei de la Moscova, înaintând scrisori cu cerința reunirii Basarabiei cu România. E de la sine înțeles că autoritățile sovietice au luat anumite contramăsuri. În primul rând, a fost limitat accesul în R.S.S. Moldovenească al ziarelor și revistelor din România. Dacă în 1966 numărul acestora era de 66501 exemplare, peste doi ani el a atins 4275. Evident că procesul de renaștere a conștiinței naționale n-a fost stopat. La 15 octombrie 1975 C.C. al P.C.U.S. a luat o decizie specială „Despre măsurile suplimentare în domeniul ideologic în legătură cu intensificarea propagandei naționaliste românești ce periclitizează interesele URSS ”. În conformitate cu ea Kremlinul a încercat să facă presiuni asupra Bucureștiului. Dar replica României a fost deosebit de răspicată : 1) „Țarismul rus a ocupat (în 1812) teritoriile românești ”, 2) „Noi nu putem fi de acord în nici un caz cu teza ce se află în contradicție stridentă cu realitatea istorică

cum că românii și moldovenii sunt două națiuni, că limbile română și cea moldovenească sunt două limbi diferite”³².

În consecință, conducerea sovietică a recurs la o măsură extrem de drastică : a transformat râul Prut într-o barieră de netrecut pentru românii din R.S.S. Moldovenească și România. Iată una din interdicțiile stabilite de C.C. al P.C.M. în toamna lui 1978 : „ ... Să se reducă substanțial participarea R.S.S. Moldovenească în schimburile turistice ale URSS cu România, sporindu-se în același timp cu R.P. Bulgară, R.P. Ungară, R.P. Polonă, R.S. Cehoslovacă și cu alte țări socialiste ... ”.

Observând că spiritul populației băștinașe se revigorează, începând cu a doua jumătate a anilor '60 autoritățile de la Chișinău atenționează cu diferite ocazii Moscova că „chestiunile politicii naționale în Moldova au devenit mult mai sensibile și de aceasta trebuie să se țină cont ”. Aceasta a fost una din cauzele ce a determinat Kremlinul în următoarele două decenii (1965-1985) să permită R.S.S. Moldovenească ca majoritatea funcțiilor secundare în aparatul de partid sovietic și economico-administrativ să fie ocupate treptat de români. Astfel, dacă în 1976 persoanele de naționalitate română alcătuiau 48,8% din numărul total ai primilor secretari ai comitetelor orășenești și raionale de partid, apoi în 1986 – 69,6%. În 1965 românii constituiau 35,1% din numărul președinților comitetelor executive orășenești și raionale ³³, iar peste 2 decenii 69,2%. O situație similară se constată și în sistemul agrar :

Tabelul 3

Apartenența etnică a președinților de colhozuri și sovhozuri
din R.S.S.M. (1965 – 1984)

Anul	Președinți de colhozuri		Președinți de sovhozuri	
	români	alogeni	români	alogeni
1965	54,3	45,7	23,2	76,8
1968	58,0	42,0	27,1	72,9
1972	60,4	39,6	50,0	50,0
1974	61,6	39,4	55,2	44,8
1978	68,1	31,9	60,9	39,1
1984	70,3	29,7	68,8	31,2

Grosso modo, la numirea în funcții, chiar și în cele inferioare, prioritate se dădea rușilor și ucrainenilor. Drept confirmare prezentăm indicii privind totalitatea funcțiilor deținute în republică ³⁴ :

Tabelul 4

Nomenclatura C.C. al P.C.M. (1967 – 1987)

Anul	Români %	Alogeni %
1967	42,5	57,5
1970	46,7	53,3
1974	49,2	50,8
1980	51,6	48,4
1984	55,1	44,9
1987	54,0	46,0

Trebuie menționat că în unele sectoare ale economiei naționale funcțiile de răspundere erau inaccesibile persoanelor de origine română, spre exemplu, în industrie :

Tabelul 5

Directori de întreprinderi industriale din R.S.S.M.

(1964 – 1984)

Anul	Români %	Alogeni %
1964	2,3	97,7
1969	4,7	95,3
1974	5,8	94,2
1984	8,6	91,4

Accesul la posturile mai importante era în funcție de studii și apartenența la partidul comunist. În 1970 din totalul de 79.000 de specialiști, cu studii medii speciale și superioare de care dispunea R.S.S. Moldovenească , doar 29,2 mii erau de origine română. Este adevărat că numărul lor în deceniul 8 a sporit, însă n-a atins nici cota de 50%³⁵. Cât privește componența P.C.M. deosebit de concludent ne vorbesc indicii din următorul tabel:

Tabelul 6

Apartenența etnică a comuniștilor din R.S.S.M. (1965 – 1987)

Anul	Români %	Alogeni %	Inclusiv	
			Ruși %	Ucraineni %
1965	35,1	64,9	30,0	23,2
1968	36,7	63,3	28,5	22,9
1971	37,7	62,3	27,8	22,7
1975	39,1	60,9	27,6	22,5
1979	41,9	58,1	25,9	21,9
1982	44,1	55,9	24,6	21,4
1985	45,8	54,2	23,4	21,1
1987	46,9	53,1	22,7	20,9
1989	47,8	52,2	22,2	20,7
1990	48,2	51,8	22,0	20,6

În structurile superioare ale puterii de stat din R.S.S. Moldovenească (lucrătorii de răspundere erau incluși în lista nomenclatorică a Moscovei) s-a făcut tot posibilul ca românii să fie în minoritate. Evident, la alegerea parlamentelor („Sovietele Supreme”) ale R.S.S. Moldovenească , se lua în cont structura etnică a populației, deputații români fiind reprezentați conform normelor stabilite:

Tabelul 7

Apartenența etnică a deputaților Sovietului Suprem
al R.S.S.M. (legislaturile VIII – XI) in %

Anii	Deputați români %	Deputați alogeni %
1971 -75	65,1	34,9
1975 – 80	66,5	33,5
1980 – 85	66,6	33,4
1985 - 89	64,2	35,8

Dar, totuși, funcțiile principale erau deținute de alogeni.

Tabelul 8

Deputați cu funcții de rang republican ai Sovietelor Supreme
ale R.S.S.M. (1971-1989) în %

Anii	Deputați români %	Deputați alogeni %
1971 -75	44,6	55,4
1975 – 80	45,9	54,1
1980 – 85	46,3	53,7
1985 - 89	48,6	51,4

Ținem să precizăm că printre deputații alogeni predominau rușii și ucrainenii: în Sovietul Suprem de legislatura a VIII-a, respectiv – 32,4 % și 21,6 %, în Sovietul Suprem de legislatura a IX-a – 27,6 % și 20,4 %, în Sovietul Suprem de legislatura a X-a – 25,6 % și 24,8 %, iar în cel de legislatura a XI-a – 30,8 % și 15,9 %. Procentul deputaților români cu studii superioare era cel mai mic, în schimb ei constituiau peste 80 % din numărul deputaților cu studii medii, medii incomplete și primare³⁶.

Românii erau în minoritate în organele superioare de partid și de stat ale R.S.S. Moldovenească. Aparatul C.C. al P.C.M. (șefii de secții și adjuncții lor) și Guvernul R.S.S. Moldovenești era format din nebăștinași, majoritatea necunoscând nici limba, în 1965, de exemplu, în aparatul C.C.-ului ei aveau cca. 36 %, iar peste două decenii – 40 %.

Tabelul 9

Apartenența etnică a membrilor Guvernului R.S.S.M.:
miniștri, președinți de comitete, adjuncții lor (1965-1984) în %

Anul	Români %	Alogeni %
1965	37,5	62,5
1969	42,5	57,5
1974	43,2	56,8
1977	40,0	60,0
1984	48,6	51,2

O dată cu declanșarea procesului de „restructurare” în Uniunea Sovietică, în R.S.S. Moldovenească mișcarea națională a românilor capătă un caracter de masă³⁷. La mitinguri și

demonstrații populația băștinașă s-a pronunțat pentru recunoașterea identității limbii ei cu cea din România, trecerea limbii la grafia latină și declararea ei drept limbă de stat în R.S.S. Moldovenească. Protestându-se împotriva ocupației sovietice, rusificării și colonizării, s-a cerut demisionarea guvernului și promovarea cadrelor naționale în toate funcțiile cheie din teritoriu ³⁸.

În consecință, se produc anumite modificări benefice pentru populația majoritară din teritoriu. La 31 august 1989 limba română a fost declarată drept limbă de stat a R.S.S. Moldovenească. Partidul comunist (dominat de alogeni), ce ținea sub control toate pârghiile puterii începe să piardă terenul de sub picioare. În 1988 au fost primiți în rândurile lui cu 21,4% mai puțini membrii decât în 1987 și cu 32.3% mai puțini decât în 1986. Dacă în perioada anilor 1986-1988 și-au depus carnetele de partid 503 comuniști, în 1990 numărul celor care au abandonat partidul a fost de 17000 ³⁹. În timpul scrutinului unional din martie 1989 românii au obținut o majoritate covârșitoare (74,4%).

Un an mai târziu, în alegerile pentru parlamentul republican (februarie-martie 1990), românii au obținut 71% din mandate, ce a făcut posibilă formarea unui guvern național (din 20 membrii - 19 erau români) și proclamarea suveranității R.S.S. Moldovenească.

În concluzie, constatăm că discriminarea populației majoritare din R.S.S. Moldovenească a fost o acțiune premeditată a regimului sovietic de ocupație. Această politică de segregare a generat mișcarea de eliberare națională a românilor din teritoriu, ce, spre finele deceniului nouă, a condus la abolirea colonialismului sovietic.

CAPITOLUL IV

Structura etnică a Republicii Moldova

Istoria fierbinte, tumultoasă a românilor de dincolo de Prut a cunoscut în anii cei mai apropiați evenimente înălțătoare, cu un vibrant ecou în inimile românilor de pretutindeni și de fapt, în conștiința întregii lumi.

Primul stat care a recunoscut independența Republicii Moldova a fost România (chiar în ziua de 27 august 1991). La sfârșitul anului 1991 și în prima jumătate a lui 1992, Republica Moldova a fost recunoscută de majoritatea statelor lumii, a fost primită în Organizația Națiunilor Unite, în Consiliul de Securitate și Cooperare în Europa (CSCE, actualul OSCE) și în alte organizații europene și mondiale.

Evoluția noului stat românesc a fost însă marcată de mari probleme generate mai ales de: atitudine guvernului de la Moscova, atitudinea conservatorilor din fosta Uniune Sovietică, prezența Armatei a 14-a ruse pe teritoriul Republicii Moldova, manevrele foștilor bolșevici de dincolo de Prut și mai ales de pe malurile Nistrului, efectele propagandei de la Kremlin asupra populației, inclusiv a celei românești, greutățile constituirii noilor structuri administrative, politice, economice militare, evoluția evenimentelor din România, poziția statelor vecine și a marilor puteri.

O apreciere a ansamblului impune răspunsul la multe și dureroase întrebări: Cine sunt cei interesați în ațâțarea și alimentarea vrajbei interetnice pentru a destabiliza un stat suveran și independent, recunoscut ca atare de comunitatea internațională? De ce dă Rusia drumul câinilor războiului pentru ca apoi să-și ofere „medierea” între autoritățile statelor de la Chișinău și marionetele din pseudo-republica nistreană pe care a și declarat oficial că nu o recunoaște? Sunt oare de neluat în seamă zvonurile privind întreținerea „factorului nistrean” de către forțe ale opoziției de la Chișinău în scopuri politice proprii?

În Republica Moldova există probleme complicate, multe dintre ele rezultate ale acumulărilor venite din adâncimi de timp. De pildă, nu avem cum să nu luăm în calculul elementar pe care încercăm a-l face faptul că, potrivit ultimului recensământ săvârșit în teritoriul dintre Prut și Nistru (mai 1989), acolo trăiesc doar 2.794.749 „moldoveni” și 2.477 români (sic!) ceilalți – până la 3.352.352 de moldoveni și 146.071 de români (iarși sic!) - trăiesc pe alte meleaguri în întreg spațiul fostei Uniuni Sovietice. Dintre ei un număr de 324.525 + 134.825 trăiesc în Ucraina, 172.671 + 5.996 în Rusia, 33.098 + 955 în Kazahstan,

5.955 + 158 în Uzbekistan, 4.964 + 152 în Belarus, 2.842 + 62 în Georgia, 3.223 + 938 în Letonia, 1.450 + 173 în Lituania, 1.875 + 61 în Kirgizstan, 879 +33 în Tadjikistan, 525 + 32 în Armenia, 2.466 + 70 în Turkmenistan, 1.215 + 88 în Estonia, 1.915 + 51 în Azerbaidjan.

În același timp, potrivit datelor amintitului recensământ, între Prut și Nistru alături de „moldoveni” și români mai trăiesc: 562.069 ruși, 600.366 ucraineni, 153458 găgăuzi, 88.419 bulgari, 65.672 evrei, 19.608 bieloruși, 11.571 țigani, 7.335 germani, 4.739 polonezi, 3.392 tătari, 2.873 armeni, 2.642 azerbaidjeni, 1.391 uzbeki, 1.204 ciuvași, 1.108 cazahi, 1.102 gruzini, 1.088 mardvini, 947 lituanieni, 665 udumiți, 610 bașchiri, 601 greci, ș.a.

În fața unei astfel de situații mi se pare destul de justificată exclamația prestigioasei reviste de cultură din Chișinău „Literatură și Artă”: „Doamne, atâta teren de activitate pentru viitorii doritori și croitori de autonomii!. Sau respect, totuși, manifestat pentru acei în casa cărora locuiesc aceștia de la o vreme? ”¹

Dar observației noastre nu-i poate scăpa și faptul că în întreg spațiul fostei Uniuni Sovietice trăiesc eșaloane de moldoveni și români, distribuiți în toate fostele republici ale colosului eurasiatic: în Rusia 172.617 moldoveni și 5.996 români „sic!”, în Ucraina 324.525 + 134.825, în Belarus 4.964 + 152, în Uzbekistan 5.955 + 158, în Kazahstan 33.098 + 955 etc.

Privind aceste cifre și gândindu-te că – din motive diferite – ele pot fi mai mari (și ele sunt fără îndoială, potrivit informațiilor cu valoare indubitabilă care sunt furnizate în ultima vreme de surse dintre cele mai diferite și mai demne de luat în seamă – de alt fel pot fi întâlnite pe harta fostei Uniuni Sovietice așezări românești, purtând chiar denumiri românești până în îndepărtatul Kirghizstan avea sentimentul că sub raport demografic – analiza științifică, obiectivă poate conduce astăzi și oricând în viitor spre multiple explicații pentru tot ceea ce se întâmplă de la un timp încoace între Prut și Nistru. Și – fără îndoială – unei astfel de analize nu trebuie să-i scape „mutațiile ” nou intervenite în această structură demografică ce urmare a interesului Moscovei de a nu pierde teren și influență în această zonă strategică de real interes pentru toată Uniunea Sovietică și nu în mai mică măsură, pentru ceea ce urmărește în prezent aici Comunitatea Statelor Independente.

Dar pentru a înțelege deplin ceea ce se întâmplă în Republica Moldova și cu – deosebire – pe Nistru – apropo de unionism și antiunionism – mai trebuie avut în atenție unele aspecte. De pildă, ca un prin aspect, a existat aici din partea unora o preocupare asiduă, subtilă și uneori insinuantă, de a sublinia diferențele dintre Basarabia și România, preocupare care n-a fost lipsită de roade. O asemenea preocupare a condus la o formulă disjunctivă: NOI – VOI. Chiar în problematica primatului „revoluționar” nu s-a ezitat să se bată monedă. „Revoluția română a început de fapt la Chișinău” s-a spus și se mai spune încă. În viziunea celor mulți un

astfel de punct de vedere s-a repercutat în chipuri diferite, dar cei doritori și interesați de a specula problema n-au fost împiedicați să o facă. Și rezultatele se cunosc, reverberează încă.

În altă ordine de idei, problematica revenirii la patria mamă a teritoriilor de peste Prut a început să fie despiciată în fel și chip, apărând tot felul de diferențe, care sau cerut subliniate, unele mai mult decât altele. Mai întâi au apărut unioniștii și antiunioniștii, apoi partizanii unirii s-au dizolvat în promotorii unirii imediate și ai unirii în etape succesive. În ambele orientări n-au lipsit și nu lipsesc deosebirile de interpretare a metodelor și formulelor înfăptuirii acestui mare ideal. Pe acest fundal, adepții unirii imediate s-au legitimat în fel diferit și din acest punct de vedere, unirii ca republicani, alții ca regaliști. În ce-i privește pe unioniștii doritori de parcurgerea anumitor etape, avem a-i observa și pe cei în chip diferit: unii se pronunță pentru o unire treptată și efectivă, iar alții pentru o colaborare dintre cele două state românești, suverane și independente. Trebuie să observăm că aceștia din urmă se află în tangență aproape cu antiunioniștii, care au reușit – după cum se știe – la reluarea lucrărilor Parlamentului Republicii Moldova (iunie 1992) să facă adoptată o lege asupra referendumului. Aceasta ne-a apărut ca o lege care – odată aplicată – ar putea consfinți reunirea Republicii Moldova cu România. Articolul 3 lit. B al legii precizează: „schimbarea statutului statalității Republicii Moldova este posibilă numai în urma unui referendum special”

Ca un al treilea element ce ne atrage atenția a apărut la un moment dat și cu mai multă insistență ideea federalizării Moldovei căreia i s-a găsit drept antidot ideea referendumului. Din această perspectivă devine evident faptul că românii din Republica Moldova nu ar mai avea de ales între unire și neunire cu țara, ci între fărâmițarea statului românesc Moldova și menținerea integrității și independenței sale prin referendum. În privința federalizării Moldovei au devenit foarte vizibile impulsurile date de „democrații” ruși și ucraineni.

Se cunoaște că pe fondul crizei transnistrene, „democrații” ruși – îi avem în vedere cu prioritate pe cei cuprinși în Mișcarea pentru Reforme Democratice din Federația Rusă – au transmis la un moment dat președinților Republicii Moldova, Ucrainei și României o propunere de „soluționare” a acestui conflict: descentralizarea puterii din Republica Moldova prin crearea a cinci ținuturi administrative autonome: de Nord, de Centru, Tighina, Găgăuz și Nistean, plus conferirea unui statut special Chișinăului. La mișcarea următoare pe tabla se șah – în cazul revenirii Republicii Moldova la patria – mamă – ținuturile autonome ar obține dreptul la separare, în această concepție.

Modalitățile de exprimare a românilor din Republica Moldova îmbracă forme ciudate, putând lua – și chiar iau – uneori, chipul unor atitudini neromânești sau chiar antiromânești.

Românofobia declanșată dintr-o eroare de calcul electoral în Republica Moldova este astăzi bine manevrată de adversarii reali și potențiali ai românismului.

Merită amintită și problema folosirii limbii române ca limbă de stat: au fost l[sate atâtea posibilități de eludare a unei condiții ce ar trebui să fie absolut obligatorie. Prin rigoare, fenomenul se traduce în ponderea scăzută a cărții românești în bibliotecile și librăriile din Chișinău și celelalte centre.

Problemele continuă să fie complexe în Republica Moldova. Este semnificativ faptul că în Republica Moldova, începând cu 19 mai 1992 unitățile armatei a 14-a au ieșit din cazărmi, dedându-se la activități ce nu au putut duce la altceva decât la încercări tipice de instaurare a unui regim de ocupație la est de Nistru, în așa zisă „Republica Nistreană”. Declarațiile comandantului de la Moscova, cum că ordinea armată ar fi fost opera unor elemente ofițerești scăpate de sub control, declarații destinate evident străinătății, poartă marca aceleiași grobiene propagande de pe poziție de mare putere. Nu este de loc întâmplător că în aceeași zi când tancurile „scăpau” pe porțile cazărnilor de lângă Tiraspol, fostul colonel din Afganistan devenit președinte al Rusiei, Alexandr Ruțkoi, declara la Moscova, de la tribuna unei conferințe internaționale, că în cazul în care conducerea Moldovei va continua să-și afirme dreptul (recunoscut pe plan internațional) asupra Transnistriei, ea „va fi confruntată cu << varianta iugoslavă >>”.

Ca să nu mai fie nici un dubiu!. Dar oare occidentului nu i-a dat de gândit avertismentul lui Ruțkoi?. Nu s-au gândit oare marile democrații la faptul că „varianta iugoslavă” pe care Moscova o pregătea în Moldova ar putea să multiplice într-o zi scara întregului continent?

Paralel cu abandonarea măștilor și trecerea pe față a Armatei a 14-a, dislocată în Transnistria, de partea separatiștilor, s-au înregistrat și alte evoluții îngrijorătoare. Tot mai clar s-a conturat tendința ca locul convorbirilor cvadripartite (cu participare Moldovei, României, Rusiei și Ucrainei) pentru reglementarea conflictului din stânga Nistrului, să fie luat în discuție în doi între Moscova și Chișinău.

Dedesubturile sunt clare: pe de o parte se urmărea acreditarea ideii că era vorba de un conflict nu între autoritățile centrale moldovenești și rebelii din Transnistria, ci între moldoveni și ruși – reprezentați de „fratele mai mare” de la Kremlin; pe de altă parte, prin eliminarea României și Ucrainei din procesul tratativelor, presiunile și încercările de intimidare asupra negociatorilor moldoveni au devenit mult mai lesne de exercitate.

În unele cercuri de la Moscova tentativele de mistificare a realității sunt departe de a fi luat sfârșit. Ca de atâtea ori în istorie, agresorul a început mai întâi să se dea drept victimă. Iar Moscova s-a pus în mișcare cu un asemenea serviciu. Ministrul apărării al Federației Ruse

declara în iunie 1992 că adevărații vinovați de tensiunea gravă din Transnistria sunt ... moldovenii, deoarece încercau să atragă în conflict unitățile Armatei a 14-a, „care își menține o strictă neutralitate”. el afirma că dacă moldovenii nu își vor înceta acțiunile provocatoare, „Armatei a 14-a îi va veni tot mai greu să-și mențină neutralitatea”³. În Consiliul de Securitate al Rusiei prezidat de Boris Elțin, se exprima „îngrijorarea” față de „livrarea de arme de către România Republicii Moldova”. Președintele Federației Ruse declara că dorește să se creeze un „fond special destinat apărării rușilor din țările vecine”⁴. Iar vicepreședintele Federației Ruse, generalul Ruțkoi, declara unui săptămânal elvețian că „indiferent unde locuiesc ruși, unde e o populație care vorbește rusește este datoria Rusiei să-i apere”⁵

Circumspecția Washingtonului și a marilor capitale vest-europene trăda și atunci , ca și în atâtea alte rânduri în trecut, ori acceptare vinovată a tot ce se întâmpla, o eschivare a tot ceea ce principiile democrației ar fi trebuit să-i îndemne la altfel de atitudini. În mod evident, o asemenea poziție încuraja guvernul de la Moscova în acțiunile de forță împotriva statelor din fosta URSS, care și-au proclamat independența. Între acestea , Republica Moldova era vizată cu prioritate. În declarațiile făcute la 7 iunie 1992 ziarului francez „Le Monde”, ministrul de externe rus, Andrei Kozîrev, afirma : „Nu înțeleg de ce Moldova trebuie să fie cu orice preț un stat unitar, atâta timp cât ea cuprinde și regiuni ca Transnistria și Găgăuzia, cu o istorie și o componență demografică complet diferite”⁶. interesul Rusiei în această zonă era formulat cu claritate: „Eu nu exclud posibilitatea ca în această parte a lumii să se ajungă la schimbări de teritorii”. Ministrul de externe rus vedea posibilă trecerea Crimeei sub jurisdicția Moldovei și nu excludea ca regiunea transnistreană să aparțină din nou Rusiei⁷. Esențial i se părea lui Kozîrev ca majoritatea ruso-ucraineană din zona Nistrului „să obțină un statut politic și juridic special, deocamdată în interiorul Moldovei”.

În legătură cu aceste poziții , în ziua de 9 iunie 1992, purtătorul de cuvânt al Ministrului Afacerilor Externe al României afirma că ele „ni se par deosebit de grave, deoarece pun în cauză unul din principiile fundamentale ale reglementării pe cale politică a situației create în raioanele din stânga Nistrului ale Republicii Moldova, respectiv integritatea teritorială a acestui stat independent și suveran. Cu atât mai surprinzătoare sunt acele declarații cu cât ele vin din partea unuia din coautorii declarațiilor de la Helsinki și Chișinău ale miniștrilor de externe ai celor patru state - Republica Moldova, România, Rusia și Ucraina – care enunță principiile reglementării pe cale pașnică a conflictului din această parte a Republicii Moldova, în primul rând cel al integrității teritoriale a Republicii Moldova. Aceasta este una din nedumeririle noastre”⁸. Apoi, în altă ordine de idei – și tot ca o nedumerire - „Transnistria nefiind continuă cu Rusia, o eventuală includere a acestui teritoriu în cadrul Rusiei nu s-ar

putea face decât cu prețul altor modificări teritoriale substanțiale, pe care nici nu îndrăznesc să mi le imaginez”⁹.

Mai amintim faptul că statele participante la Comunitatea Statelor Independente au afirmat în mod solemn, în declarațiile de la Alma-Ata din decembrie 1991 și de la Minsk din februarie 1992, că recunosc și respectă reciproc integritatea teritorială și inviolabilitatea frontierelor existente.

Se înțelege că o poziție echivocă, sau chiar putând lăsa impresia unor revendicări teritoriale, este extrem de îngrijorătoare, mai ales atunci când ea vine din partea unei țări cu greutate și influență atât de mari ca cea a Rusiei în afacerile externe și mondiale. O asemenea poziție nu este, nu poate fi de natură să consolideze securitatea și stabilitatea în Europa.

În altă ordine de idei, apelul la istorie într-o situație dată nu se poate face selectiv. Să ne amintim că teritoriul Republicii Moldova de astăzi a fost confecționat de regimul totalitar sovietic, nu numai prin adăugarea Transnistriei, ci și prin detașarea de la teritoriul răpit României în urma pactului Ribbentrop-Molotov a părții de nord a Bucovinei, a ținutului Herța și a județelor din partea de sud a Basarabiei. Dacă este să se discute – potrivit criteriului istoric – un statut separat al Transnistriei, în cadrul Republicii Moldova „pentru moment”, ar trebui să se discute același lucru și pentru celelalte teritorii care cu același prilej au fost detașate de teritoriul care astăzi este Republica Moldova, și care au avut o istorie distinctă de cea a teritoriului republicilor care sunt acum independente și care se găsesc înglobate.

„Federalizarea” Republicii Moldova este rețeta sigură pentru perpetuarea, dacă nu chiar agravarea conflictului. Am avut experiențele edificatoare ale federației sovietice și federație iugoslave. În Transnistria, etnicii ruși nu depășesc ponderea de 25%. Etnicii români, sau moldoveni, au acolo o pondere de 40%, un popor transnistrean, ca atare, nu există. Deci pentru un statut separat al acestui teritoriu nu există justificare nici politică, nici morală și nici juridică.

Tentativele de detașare forțată de la Republica Moldova a unei părți a teritoriului său, sau de formare a unei structuri de tip federal pe un teritoriu atât de mic ca dimensiuni, ca cel al Republicii Moldova, nu pot duce decât la crearea în această parte a continentului european a unui focar de conflict cu consecințe imprevizibile pentru pacea și securitatea statelor din întreaga zonă.

Un fenomen îngrijorător este cel al emigrării și implantării de populații străine. Numai în cursul anului 1991, de pildă – potrivit datelor furnizate presei de Departamentul pentru Statistică a Republicii Moldova – au plecat din Republica Moldova, mai ales în țările occidentale, în SUA și Israel 64.739 de persoane între care 14.527 români (sic!). Și procesul

acesta este continuu, contribuind mereu la scăderea numărului de români într-un teritoriu atât de greu încercat în trecut de deznaționalizare, de deportare și alte fărâdelegi ale țarismului și totalitarismului stalinist.

În aceeași perioadă a anului 1991, deci, au sosit în Republica Moldova 18.055 români și moldoveni, firește din cuprinsul fostei URSS, dar și 18.822 ruși, 8,250 ucraineni ș.a. Evident, preocupările centrului - ce-și prelungește viața din subterane – pentru sporirea populației neromânești în acest teritoriu n-au încetat și nu încetează.

Portret pe fundal statistic

Zona nistreană ocupă 12,2% (3,79 mii Km²) din suprafața R.S.S.M., iar zona de sud – 20,3%. La 1 ianuarie 1989 românii moldoveni, reprezentau în structura demografică a R.S.S.M. 64,5%, rușii – 13%, ucrainenii – 13,8%, găgăuzii – 3,5%, bulgarii 2%, celelalte etnii – 3,2%. Cu 700 mii de locuitori sau 17% din întreaga populație a R.S.S.M., dintre care 480 mii în zona urbană și 220 mii în cea rurală, Transnistria deținea 23,5% din potențialul industrial și 16% din totalitatea întreprinderilor de construcții. Volumul producției industriale înregistrat în 1990 reprezenta 32%, iar volumul producției agricole 13% din volumul industrial și respectiv, agricol național. În același timp investițiile în sfera socială a Transnistriei, conform datelor utilizate la Tiraspol, erau de 11,5% din volumul total al investițiilor la scara R.S.S.M., ceea ce constituia un motiv de atac la adresa guvernanților de la Chișinău. Transnistria furniza 83,3% din energia electrică produsă în R.S.S.M., 100% din industria grea constructoare de mașini, circa 100% din producția de laminate și ciment, 50% din producția de țesături.

Conform datelor statistice publicate la Chișinău, în 1989 în Transnistria s-a produs 20,7% din producția industrială globală, iar în sud – doar 6,1% .

Standardul de viață Transnistria și în zona de sud, la o serie de parametrii social – economici, era mai ridicat în unele zone din teritoriul basarabean al Republicii Moldova, inclusiv la capitolul retribuirea muncii, sau, cel puțin, nu era inferior.

În pofida acestui fapt motivul discriminării economice prin manipularea statisticelor economice va fi invocat ori de câte ori se va urmări desprinderea de sub controlul autorităților de la Chișinău. Cele mai utile în aceste scopuri vor fi acuzele privind neînsemnatele investiții financiare în domeniul structurilor sociale a celor două regiuni rebele, în raport cu contribuția lor la bugetul național. Dar, această stare de fapt era o consecință de decenii a sistemului economic hipercentralizat din URSS, și nicidecum rezultatul unui curs

politic urmat de guvernul Druc sau Muravschi, ce au funcționat doar între anii 1990-1992. Însă mai mult decât simptomatic, nemulțumirile enclavelor separatiste niciodată nu s-au îndreptat împotriva autorităților imperiale de la Moscova.

Situația enclavelor nistreană și găgăuză era favorizată și în sfera dotării cu instituții preșcolare.

Tabel: Gradul de asigurare a copiilor cu instituții preșcolare (%):

Nivelul mediu	Zona nistreană	Zona de Sud	Unele raioane din zona basarabeană
72	71 - 98	64 - 75	54 – 57

Numărul studenților găgăuzi era sub nivelul ponderii populației găgăuze în structura demografică a Republicii Moldova, dar aceasta – încă o realizare a vechiului regim – era o problemă cunoscută, pe care guvernul urma să o soluționeze.

Tabel: Structura etno-națională a studențimii în anii 1988 – 1990 (%):

Moldoveni	Ucraineni	Ruși	Bulgari	Găgăuzi	Alte etnii
53,1	22,5	13,2	3,7	3	4,5

În defavoare populației române, și nu a etniilor conlocuitoare, erau și indicii din sfera specialiștilor cu studii speciale, angajați în economia națională.

Tabel: Ponderea persoanelor cu studii superioare, superioare incomplete și medii de specialitate la mia de angajați în economia națională (%):

	Moldoveni	Ucraineni	Ruși	Bulgari	Găgăuzi
Populația urbană	38,1	47,1	54,2	43,4	40,3
Populația rurală	18	25,4	34	21,3	18,4

Prin urmare, se arată într-o Notă informativă a Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. din 13 mai 1991, afirmațiile că populația nemoldovenească este lezată în drepturi nu are temei și poartă un caracter provocator¹⁰.

Din momentul apariției pe scena politică Mișcarea Internațională Edinstvo (Unitatea) și – a fixat drept scop principal întărirea prieteniei și fraternității între popoarele R.S.S.M. și ale

întregii Uniuni. Salutând - până la o anumită limită – procesul de renaștere națională a moldovenilor, Edinstvo respingea acuzațiile potrivit cărora toate nenorocirile suportate s-ar datora unei singure națiuni – celei ruse, subliniind că adevărații vinovați de cataclismele sociale erau stalinismul, liderii din epocile voluntarismului și stagnării, sistemul administrativ de comandă.

În legătură cu statutul limbii moldovenești, în R.S.S.M. ca limbă oficială ce se prezenta sub două aspecte: 1) identificarea ei cu limba literară română și 2) revenirea la alfabetul latin (românesc) – liderii Mișcării Internaționaliste, care nu negau necesitatea extinderii funcțiilor sociale ale acestei limbi și ale altor limbi vorbite în teritoriul R.S.S.M. indicau asupra reorientării strategice nu numai a politicii lingvistice.

La 19 februarie 1989 la o întâlnire la Comrat a clubului de discuții Gagauz halkı (Poporul găgăuz), constituit în mai 1988, cu profesorul A.M. Lisețki s-a cerut renașterea concepției leniniste privind politica în sfera limbilor naționale, renunțându-se la obligativitatea decretării limbilor de stat. În situația când decizia cu privire la decretarea limbii oficiale în R.S.S.M. ar fi devenit deja irevocabilă s-a pledat pentru oficializarea a patru limbi de stat: rusa, moldoveneasca, găgăuza și bulgara sau acordarea tuturor garanțiilor constituționale pentru dezvoltarea liberă a acestor limbi, în spiritul dezvoltării armonioase a bilingvismului rus național. O condiție esențială pentru protejarea limbilor găgăuză și bulgară era considerată crearea în limitele zonei de sud cu populație găgăuză a unei Republici Autonome Sovietice Socialiste în cadrul R.S.S.M.. Tot atunci au fost sprijinite rezoluțiile reprezentanților localităților bulgare și găgăuze din regiunea Odesa, Ucraina, care cereau crearea în baza localităților bulgare și găgăuze atât din R.S.S.M., cât și din R.S.S.U. a unei „Republici Bulgaro - Găgăuze” sau a „RASS Găgăuze în teritoriul R.S.S.M. și a R.A.S.S. Bulgare în cadrul R.S.S.U.”

La 23 octombrie 1990, la Comrat a avut loc o ședință a „comitetului provizoriu”. Gheorghe Răileanu, președintele sovietului raional Cimișlia, unul din inițiatorii dialogului cu liderii găgăuzi, relatează despre această ședință, la care a participat un grup de deputați de la Chișinău, în frunte cu vicepreședintele legislativului Ion Hadârcă: „Spre sfârșitul discuției când domnul Hadârcă a căzut de acord să sprijine la sesiunea parlamentului constituirea unei regiuni autonome, Kendigheleanu, care dispăruse o bucată bună de timp, a declarat: Noi avem republică unională și acum să ne mulțumim cu o regiune autonomă?”

A devenit clar că liderii de la Comrat nu doreau dialogul cu Chișinăul oficial. În procesul întâlnirilor cu liderii găgăuzi, mărturisește Gh. Răileanu, „am aflat că ei contau pe un

plan bine chibzuit, coordonat cu liderii tiraspoleni, cu comandamentul diviziei din Belgrad și alții. Mai apoi în mare măsură acest plan s-a confirmat”.

Sfidând îndemnurile la rațiune, la un miting din Comrat din 24 octombrie „comitetul provizoriu al republicii găgăuze” a chemat populația găgăuză să participe activ la „alegerile parlamentare”. L. Dobrov, liderul formațiunii extremiste Arkalîk (Apărarea), a propus formarea „republicii găgăuze în cadrul URSS”, precum și crearea unei confederații sau federații „Găgăuze – Transnistria - Moldova”.

St. Topal, „președintele comitetului provizoriu”, mai moderat, a susținut „statutul de autonomie a Găgăuziei în cadrul Moldovei”.

La 25 octombrie, în ziua când Sovietul Suprem de la Chișinău convocat într-o ședință extraordinară a luat în dezbatere situația din sudul R.S.S.M., în unele din localitățile din această zonă începuseră alegerile ilegale. Detașamentele de voluntari găgăuzi blocau căile de acces spre localitățile incluse în cadrul „republicii găgăuze”, efectuau percheziții neautorizate ale cetățenilor și mijloacelor de transport, ultragiind demnitatea umană.

La 30 octombrie „congresul extraordinar al consilierilor de toate nivelele (785) și deputaților” de la Comrat (42) a decis convocarea în aceeași zi a „primei sesiuni a sovietului suprem al Republicii Găgăuze”. „Președinte al sovietului suprem de la Comrat a fost ales St. Topal, a fost desemnată o comisie pentru negocierile cu Sovietul Suprem al R.S.S.M., în frunte cu Kendighelean”.

Spre deosebire de Transnistria care avea un important potențial economic, zona de sud cu populație găgăuză (26 de localități) ce se angajase pe calea separatismului avea la mijlocul anului 1991 un deficit bugetar de 400 mil. ruble, o cifră astronomică, ce indica asupra precarității sale economice.

Mai conștienți de gravitatea acestor circumstanțe decât alte figuri politice de la Comrat, la 12 mai C. Taușanji și L. Dobrov, liderul partidului găgăuz Arkalîk, au depus la biroul Legislativului de la Chișinău un proiect al Autonomiei localităților populate compact cu populație găgăuză Gagauz-Yeri (loc de trai al găgăuzilor), cu statut aparte în cadrul Republicii Moldova. Statutul prevedea alegerea prin vot universal a conducătorului autonomiei (bașcanului) pe un termen de patru ani, dar nu mai mult decât pe două termene consecutive. Bașcanul anunța alegerile în Organul Suprem al „Găgăuziei” (Unsek Topluș), funcțiile cărui constau în discutarea și aprobarea programelor politico – socio-economice ale regiunii. Entitatea autonomă, ce-și avea imnul, drapelul și stema națională, urma să fie reprezentată în toate organele supreme de stat ale Republicii Moldova. În cadrul acestei autonomii intrau localitățile cu populație găgăuză, care optau pentru aceasta cu nu mai puțin de 75% din

voturile exprimate la referendumurile locale. Regiunea era declarată zonă economică liberă, cu obligații fixe către bugetul național, având drept limbi de stat: găgăuza, moldoveneasca și rusa, deși cunoașterea limbii române nu era obligatorie. Proiectul rezerva autonomiei găgăuze dreptul la autodeterminare în cazul în care Republica Moldova se va hotărî să iasă din componența URSS. În activitatea sa, autonomia se călăuzește după legile Republicii Moldova, pe care urma să le adapteze particularităților zonei, cu discutarea lor ulterioară în Parlamentul de la Chișinău.

Autorii proiectului nu au utilizat în mod intenționat asemenea noțiuni ca republică autonomă sau regiune autonomă, operând cu termenul mai lax de autonomie. În realitate, proiectul nu recunoștea în mod explicit supremația legilor Republicii Moldova în teritoriul autonomiei. Prin stipularea dreptului la autodeterminare a enclavei proiectate în cazul părăsirii URSS de către Republica Moldova se prejudicia dreptul acesteia la autodeterminare, punându-se în pericol integritate teritorială a statului.

Totuși acest proiect reprezenta un semnal că găgăuzii și-au dat seama că pentru dânșii nu există ieșire din componența Moldovei, că varianta optimă pentru ei e obținerea statutului de formațiune autonomă.

Găgăuzii, considera șeful statului, pot pretinde la statutul de autonomie culturală – „ei nu au o altă patrie, ei sunt concentrați în Moldova (fals!- găgăuzii sunt localizați și în Ucraina, dar populația găgăuză de acolo nu a cerut nici un fel de autonomie) și noi vom rezolva această problemă”

Ulterior, a fost constituită „Mișcarea pentru reforme democratice în Găgăuzia”, prin fondatorii ei numărându-se și C. Taușanji. Mișcarea pleda pentru consacrarea statalității găgăuze în cadrul Republicii Moldova.

Cele două enclave secesioniste, în ciuda unui colorit anume local, își au originea în chiar actul dezintegrării imperiului. Fenomenul separatismului – nu numai din Republica Moldova – este o odraslă nelegitimă a imperiului sovietic în derivă, venit pe lume ca să asigure supraviețuirea părintelui care i-a dat naștere, și el ros de culpa unei ilegitimități istorice. Față în față cu acest fenomen social, ideologic, economic și politic, devastator prin consecințele sale pentru destinele Republicii suverane Moldova, clasa politică de la Chișinău nu a fost în stare să evalueze într-un mod realist potențialul exploziv al acestei metastaze, a bătut în retragere sau, în cel mai fericit caz, a atacat-o verbal sau a mers la negocieri, dar rămânând mereu în coada evenimentelor. Pe de altă parte, guvernării de la Chișinău au cerut cu insistență Moscovei, tot ea acuzată de a fi stat în spatele forțelor secesioniste, să arbitreze cu imparțialitate (!) în litigiul intern din Republica Moldova, mizând mai mult pe autoritatea

Centrului, decât pe argumentele proprii la reglementarea crizei. Către momentul dispariției imperiului de pe hărțile geografice și politice ale lumii, aroganța și agresivitatea enclavelor separatiste, a celei nistrene, înainte de toate, infectate cu morbul militarismului imperial, au atins dimensiuni extrem de periculoase. Odată cu începutul primului an după colapsul URSS peste Nistru se lasă un miros tot mai dens de praf de pușcă, ca o sfidare deschisă la adresa identității diplomatice a noului stat independent la est de Prut.

Într-un final, rămași singuri pe ruinele imperiului, cetățenii Republicii Moldova vor simți pe pielea proprie impactul dizolvant al despărțirii de URSS. Cele două enclave separatiste – nistreană și găgăuză, angajate de la bun început în slujba imperiului, vor păstra fidelitatea acestui angajament și în epoca post-imperiu, deși cauza lor a suferit un eșec la scara istoriei.

Antrenând și menținând Republica Moldova în menghinele unei prelungite confruntări de uzură, liderii separatiști de la Tiraspol și Comrat nu-și vor putea stăpâni un zâmbet ascuns de satisfacție...

După aproape 200 de ani de ocupație transnistreană și sovietică, teritoriul din stânga Prutului și-a creat legături politice și culturale cu rușii și ucrainenii, care au devenit tradiționale. Nu pot fi neglijate nici întrepătrunderea etnică, nici, mai ales, relațiile familiale și afinitățile profesionale.

Datorită acestei situații obiective, o reorientare a tânărului stat Republica Moldova spre Vest ar fi echivalentă cu o schimbare radicală nu numai a modului de viață al localnicilor ci și al mentalității lor civice și naționale, care, în actuala etapă, este greu de realizat.

Toate acestea ar putea fi depășite numai de o clasă politică națională și reformatoare, hotărâtă să modifice realitățile obiective pe care le-am menționat. Or, această categorie politică, având interese și legături diverse cu lumea slavă de la răsărit, nu își propune să scoată definitiv Republica Moldova din comuniunea de care este legată.

Populația de rând are mult mai puține interese de genul celor arătate și, dacă nu ar fi manipulată de clasa politică conducătoare, nu ar opune, din proprie inițiativă, rezistență sau ar fi indiferentă față de ideea adevăratei sale identități.

Totuși, există anumite circumstanțe care au determinat această atitudine.

În primul rând, există teama de necunoscut, nesiguranța că și-ar putea organiza viața în mod normal, în conformitate cu normele unui spațiu cultural și de civilizație cărui îi aparține de drept. Un exemplu în acest sens este dat de clasa intelectualilor, în deosebi din sfera specializărilor tehnice, care cu greu vor părăsi o cultură străină, deja însușită într-o anumită

măsură, în schimbul celei române, pe care aproape că nu o cunosc, deoarece nu vor să fie într-o stare de inferioritate față de români, așa cum au fost față de ruși, decenii la rând.

În al doilea rând rezistența față de adevărata identitate este în mare măsură rezultatul propagandei antiromânești desfășurate o lungă perioadă de timp, care a creat un sentiment puternic de românofobie, stimulat și orchestrat de clasa politică de la Chișinău, spre deosebire de trecut, când acest lucru se realiza de către Moscova sovietică.

În al treilea rând, audiența redusă a conceptului de identitate etnică românească este rezultatul unei conștiințe naționale reduse, incipiente, a populației majoritare. Exceptând unele momente, în Republica Moldova nu a existat o mișcare națională unitară, bine organizată și cu un caracter permanent. Chiar și astăzi nu există o organizație social-politică de masă, lucru reflectat în rezultatele alegerilor parlamentare din 12 februarie 1994, al sondajului sociologic din 6 martie 1994, precum și din rezultatele alegerilor legislative din 22 martie 1998, care au adus în Parlament un număr relativ mare și compact de deputați comuniști (40 de mandate din 101). Lucrurile au evoluat în sens negativ și în continuare. Astfel la alegerile parlamentare din 2001 Parlamentul Comunist din Moldova în frunte cu V. Voronin au reușit să câștige alegerile detașat cu 50%, având 71 de mandate în Parlament, restul de 30 de mandate fiind împărțite de către Alianța Braghiș (19) și Partidul Popular Creștin Democrat (11).

Apartenența României și Republicii Moldova la același spațiu cultural-spiritual are o valoare axiomatică, recunoscută în întreaga comunitate internațională și de lumea civilizată, fără a vedea în aceasta un pericol pentru existența tânărului stat format între Prut și Nistru.

În ciuda acestei realități, autorităților politice de la Chișinău le vine foarte greu să accepte cu obiectivitate inevitabila constantă culturală, de teama de a nu aduce atingere identității „poporului moldovenesc”, sintagmă stipulată în prima Constituție democratică a Republicii Moldova.

Considerentele respective explică de ce a fost nevoie ca România să lanseze, în mod unilateral, obiectivul strategic al „consolidării spațiului cultural și spiritual comun” (nu unic cum ar fi fost normal), iar oficialitățile din Republica Moldova să introducă criterii restrictive sau selective în legăturile culturale dintre cele două state.

În pofida acestor exigențe, raporturile de această natură dintre România și Republica Moldova au înregistrat, an de an, un curs ascendent, cunoscut fiind faptul că valorile culturale și spirituale nu pot fi îngrădite de granițele dintre state.

Pe domenii de activitate, prevăzute în programe convenite, conlucrarea culturală dintre România și Republica Moldova, după stabilirea relațiilor diplomatice s-a concretizat în mai multe tipuri de activități, desfășurate pe durata mai multor ani.

În domeniul învățământului, s-au acordat burse pentru elevii, studenții și doctoranzii din Republica Moldova. La nivelul anului 1997, în România se aflau la studii, ca bursieri ai statului român, peste 12.000 de elevi, studenți și doctoranzi. La Chișinău studiau peste 200 de studenți și doctoranzi din România, ca bursieri ai Republicii Moldova. Din păcate numărul de burse acordate de statul român elevilor și studenților basarabeni s-a micșorat considerabil.

În perioada 1992-1995 a crescut volumul de carte românească în bibliotecile și școlile din Republica Moldova. Bibliotecile publice din Republica Moldova au primit donații din partea Guvernului României (peste 1,36 milioane de volume, în 1.800 de titluri).

La Chișinău s-a înființat un număr important de biblioteci: „Onisifor Ghibu”, „Transilvania”, „Târgoviște”, „Ovidiu”, „Gheorghe Asachi”, care au primit fonduri importante de carte de la bibliotecile din București, Cluj-Napoca, Dâmbovița, Iași etc. Pe teritoriul Republicii Moldova există, în localități mai importante, filiale ale unor biblioteci din România: Galați, Buzău, Botoșani, Olt.

Au fost de asemenea, donate tratate, monografii și reviste de specialitate pentru cadrele din învățământul medical. Au fost puse la dispoziția Ministerului de Justiție materiale documentare și lucrări științifice în domeniul științelor juridice.

Odată cu venirea comuniștilor la putere, aceștia au încercat să revină la vechile obiceiuri. Partidul comunist din Moldova dorește să reintroducă limba rusă care să aibă un statut egal cu cea „moldovenească” – actuala limbă de stat a Republicii Moldova. Comuniștii suferă și de nostalgia vechii organizări administrativ-teritoriale, și anume împărțirea teritoriului Republicii Moldova în raioane.

Acțiunile lor sunt însă ținute în frâu de mișcarea națională a românilor basarabeni. Întrebarea firească e care vor fi rezultatele dominației comuniste la sfârșitul mandatului cu care au fost investiți? Cea mai mare speranță a noastră este să scăpăm odată de ocupația și influența rusească și să ne alipim patriei-mamă.

Anexa 1

Situația etnografică a Basarabiei la recensământul din 1897

Naționalități	Procentaj	Număr de locuitori
Români	47,6	920.919
Ucraineni	19,6	379.198
Evrei	11,8	228.168
Ruși	8,2	155.774
Bulgari	5,3	103.492
Găgăuzi	2,9	57.045
Polonezi	0,6	11.696
Țigani	0,4	8.636
Armeni	0,1	2.080
Bieloruși	0,1	2.471
Greci	0,2	2.737
Alte naționalități	0,085	□
TOTAL		1.935.412

Anexa 2

Evoluția Populației Basarabiei.

Naționalitatea	<i>Anul efectuării recensământului</i>					
	Administrație rusească			Administrație românească		
	1817	1858(1862)	1862(1871)	1919(1922)	1930	1941
Români	419.420	600.000	515.927	1.685.000	1.610.757	1.793.493
%	86,0	66,4	51,4	64,0	56,2	65,6
Ruteni	30.000	120.000	-	-	-	-
%	6,5	13,1				
Ruși mari (velicoruși) %	6.000 1,5	20.000 2,1	68.128 6,8	75.000 2,8	351.912 12,3	164.410 6,0
Bulgari	1.205	48.216	56.666	147.000	163.726	177.647
%	0,25	5,2	5,6	5,6	5,7	6,5
Găgăuzi	1.205	-	-	-	98.172	115.683
%	0,25				3,4	4,2
Ucraineni	-	6.000	215.625	254.000	314.211	449.540
%		0,5	21,5	9,7	11,0	16,4
Polonezi	-	800	3.914	-	8.104	9.086
%		0,1	0,4		0,3	0,3
Evrei	19.130	78.750	95.927	287.000	204.858	6.882
%	4,2	8,6	9,6	10,2	7,2	0,3
Germani	-	24.160	30.020	79.000	81.089	2.058
%		2,6	3,0	3,0	2,9	0,1
Greci	3.400	2.000	1.956	-	2.044	-
%	0,7	0,2	0,2		0,1	
Armeni	2.650	2.275	2.298	-	1.509	-
%	0,5	0,3	0,2			
Cazaci	-	-	-	59.000	-	-
%				2,2		

Țigani	-	11.490	12.995	-	13.518	-
%		0,9	1,3		0,4	
Alții	-	538	43	67.000	14.502	14.794
%		0,0	0,0	2,5	0,5	0,6
Total general	482.830	914.679	1.003.499	2.631.000	2.864.000	2.733.563
%	100	100	100	100	100	100

Anexa 3

Evoluția Populației Republicii Moldova

<i>Naționalitate</i>	Anul efectuării recensământului			
	1959	1970	1979	1989
Români	1.886.566	2.303.916	2.525.687	2.794.749
%	65,4	64,5	63,9	64,5
Ucraineni	420.820	506.560	560.679	600.366
%	14,6	14,2	14,2	13,8
Ruși	292.930	414.444	505.730	562.366
%	10,2	11,6	12,8	13,0
Găgăuzi	95.856	124.902	138.000	153.458
%	3,3	3,5	3,5	3,5
Bulgari	61.652	73.776	80.665	88.419
%	2,1	2,1	2,0	2,0
Evrei	95.107	98.072	80.127	65.836
%	3,3	2,7	2,0	1,5
Țigani	7.265	9.235	10.666	11.571
%	0,3	0,3	0,3	0,3
Bieloruși	5.977	10.327	13.874	19.608
%	0,2	0,3	0,4	0,5
Polonezi	4.783	4.899	4.961	4.739
%	0,2	0,1	0,1	0,1
Nemți	3.843	9.399	11.374	7.335
%	0,1	0,3	0,3	0,2
Alții	9.610	13.343	17.993	27.210
%	0,3	0,4	0,5	0,6
Total general	2.884.477	3.568.873	3.949.756	4.335.360
%	100	100	100	100

Anexa 4

Alegerea Guvernatorului (Başkan) Găgăuz – Yeri

Primul tur al alegerilor: 28 mai, 1995

- a) numărul alegătorilor înregistrați: 107.081
- b) numărul participanților la vot: 75.573
- c) numărul de voturi anulat: 3.064
- d) numărul de voturi validat: 72.461

Nr.	Numele candidaților și partidelor politice	Nr. de voturi	%
1	Mihail Kendighelean, Partidul Popular „Vatani”	17.924	23,7
2	Georghii Tabunșic, colective de muncitori	34.252	45,4
3	Stepan Topal, colective de muncitori	7.988	10,6
4	Croitor Dimitrii, colective de muncitori	12,287	16,3

Al doilea tur al alegerilor : 11 iunie 1995

- a) numărul alegătorilor înregistrați: 107.081
- b) numărul participanților la vot: 69.266
- c) numărul de voturi anulat: 2.793
- d) numărul de voturi validat: 66.473

Nr.	Numele candidaților și partidelor politice	Nr. de voturi	%
1	Mihail Kendighelean, Partidul Popular „Vatani”	22.081	31,9
2	Georghii Tabunșic, colective de muncitori	44.392	64,1

NOTE:

Capitolul I – Istoricul structurii etnice

1. Naselenie Bessarabii – etnograficeskij sostav
i cislenost (S10 – Verstnoj etnograficeskoj kartoj) Petrograf 1923

L.S. Berg nu e la prima lucrare despre Basarabia , ci trece drept specialist în această materie . Astfel , el publicase încă în 1918 , tot la Petrograf o carte intitulată „Bessarabija – Strana , ljudi , hozjajstvo ,(Basarabia –Tara , oamenii , economia) VIII + 244 p . Evident , Berg utilizează în bună parte materialul strict etnografic și datele demografice de acolo în citate lucrare publicată în Academia la 1923

2. Rossijskaja Akademija Nauk . Trudy Komissii po izuceniju plemennogo sostava naselenija Rossii

3. Berg întrebuințează chiar cuvântul românesc ca nume proprii . (El spune pleonastic „ Lesistye Kodry = Codrii cei păduroși) Dealtfel , este denumirea românească pe care administrația a trebuit să o accepte „ Kodrskij Uezd ,’ care-l redă pe românescul Ținutul Codrului , cf Trudy bessarabskoj gubernskoj ucennoj arhivnoj komissii , T III , pp. 188-190 , 256 , Chișinău 1907(redactat de Halippa)

4. cf Bessarabskaia oblast – Materijaly dlja sta i geogr. Bessarabii Spb I p 146

5. Cf Hronologiceskoe opisanie istorii Novorossijskogo kraja , 1730-1823 Odessa , 1838 T II p 193 .

6. cf Hronologiceskoe obozrenie istorii Novorossii 1818 p 287

7 . Pentru perioada 1826- 1857 , cf datelor adunate de Z Arbore , Basarabia in sec XIX , pp. 98-99

8.Ar însemna că în 18 ani (de la 1897-1915) populația Basarabie să fi crescut cu 750 588 locuitori iar în alți 15 ani (de al 1915-1930) să fi crescut cu numai 178 402 lei

9. Cf S,Mănuilă , Recensământul general al populației României , vol. II p XXVI , București Institutul Central de Statistică , 1938 . Aceasta publicație , adevărat model de lucrare de statistică , este ireproșabilă sub toate raporturile în special sub cel al obiectivității și al metodei . Ea face cinste nu numai autorului , ci și țării . In

ceea ce privește scrupulozitatea , amintim că dr. Mănuilă are în vedere , pentru Basarabia , aceluiași număr de neamuri ca și Berg , În plus el nu-și impune nici o limită inferioară la prezentarea numerică a unei grupări etnice ci dă totdeauna , numărul grupului pe țară , pe provincie , pe județ , pe oraș ... oricât de mic ar fi el . Numai că la stabilirea procentajului grupurilor etnice , Mănuilă își ia procentul de 0,1 drept limită minimă , sub care nu mai calculează procentul unui grup etnic , ci îl înserează cu un asterisc .

10. S, Mănuilă , op cit , p L IX .

11. Comparativ cu procentajul populației rustice , basarabene ,calculat de dr. Mănuilă , care dă pentru români 59,9% , ucraineni 11,8% , ruși 10,1% , bulgari 6,1% , evrei 4,3% . Cf Mănuilă , op citit p L I

12 . Comparativ cu statistica lui Mănuilă , care dă ca procente generale pe provincie pentru români 56,2% ucraineni 11% , ruși 12,3% , evrei 7,2% bulgari 5,7% ... Cf Mănuilă , op cit , pp. XXVI și XXVIII .

13 . Toți istoricii ruși sunt de părere această ,cu excepția lui Nadejdin , care singur – susține că localitatea istorică este cea din Basarabia , Cf (Redactor I;N; Halippa) I II (1902) p 17

14 . Dunajskoe kazacie vojsko .

15 Cf si I. I. Nistor , Istoria Basarabiei , Cernăuți ,1923 pp. 282 –283 idem Români și rutenii în Bucovina .

16 . S Mănuilă , op cit Vol. II , pp. 48,422

17. P.P. Cubinski , Trudy etrogr. stat. eksp. v zapadroruskij kraj , T VII pp. 362, spb 1877

18 S, Mănuilă op cit Vol. II pp. 48 , 422

19 Ibidem pp. 216 , 422, 48

20 Enciklopedicesjskil Slovari , Brokg – Efr. , Spd 1891, I-III (cf aici sub Bessarabskaja gub. , p 607)

21 S Mănuilă , op cit , p 268

22 Umoldavanje

23. S Mănuilă op cit pp. XXVI , XXVIII

24. Ibidem , pp. 268-269

25 Filipony , prin metateză .

26 S Mănuilă op cit pp. 48,100,124,216, 264, 268, 330,422,462.

27 Ibidem pp. 268-269

- 27 Un fenomen perfect analog a avut loc pe o scară întinsă în Transilvania , unde numeroși evrei de religie mozaică s-au declarat de neam maghiar . În publicațiile lui Mănuilă , declarațiile lor au fost respectate cu strictețe (în acord cu criteriul că apartenența etnică depinde autodeterminarea individului , care se decide în baza legăturilor sufletești ce le simte față de naționalitatea îmbrățișată . Acest fapt a dus la mari exagerări în numărul atribuit ungarilor . Aici asemenea alături de anumite considerații politice , abil întreținute de iredenta maghiară – limba de uz curent a jucat un rol decisiv .
- 28b S Mănuilă op cit p. XXVIII
- 28 Pe toate le studiază într-o lucrare etnografică cea mai completă din toate câte au apărut până azi –N:S: Derjavin Bolgarskije kolonii v Rossi (Tavriceskaja Hersonskajaja ,i Bessarabskaja gubernii =)publicată de Academia Bulgară de Științe în Sbornik „za narodna Umotvorenija i narodopis „ Kn XXIX , Sofia 1914
- 29 Între acești autori trebuie să-l enumerăm și pe Z Arbure (Basarabia în secolul XIX , București 1898) care nici măcar nu-i pomenește . Îi include desigur tot în numărul bulgarilor .
- 30 Și ceea ce –i interesează este ca Derjavin pretinde că în această listă de 65 colonii bulgare ,din Basarabia nu dă decât coloniile „ cu populație curat bulgară) s cisto-bolgarskim naseleniem ! . Astfel nu lasă încă să se înțelegem că lasă la o parte multe sate cu populație mixtă care numără și bulgari . Cf op cit p 26 – 27.
- 31 S Mănuilă op citi pp. XXVI și XXVIII
- 32 După datele recensământului din 1930 , procentul evreilor urbani este 26,6% , iar al celor rurali de 4,3% cf S Mănuilă op cit pp. LI și LV
- 33 După recensământul din 1930 în județul Hotin evreii rurali sunt 8% , iar în județul Soroca 7,9% , în județul Lăpușna numai 1,8% CF Mănuilă , op cit pp. LI-LII
- 34 Staticeskoe opisanie Bessarabii , p 216
- 35 A Zašciuk , Materiali dlia gheografii i statistiki Rossii sobrannîe ofițerami ghegeneralnovo-ștaba . Bessarabskaia oblasti , Tomi I-II S. Petersburg 1862.
- 36 K. Ierecek, Das furstenthum Bulgarien, Prag, Wien und Leipzig, 1891.
- 37 V. A. Moșkov, Gagauzy Benderskogo uezda, Moskva, 1900, p. 44, 48, 49, 51, 54, 55. Idem, Narecie Bessarabskih gagauzov, S. Petersburg, 1904.

Capitolul II - Deportările și purificările etnice

1. Ioan Scurtu și colectiv, op. cit., p. 296;
2. Ion Pelivan, Din suferințele Basarabiei sub stăpânirea rusească, Tipografia Cartea Românească, Chișinău, 1943, p. 11;
3. C.K. Brâseakin, M.K. Sâtnik, Triumful adevărului istoric, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1970, p.168;
4. Vezi, pe larg, Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, op. cit., p.114 și urm.;
5. Ibidem, p.114-138;
6. V. Fl. Dobrinescu, Ion Constantin, Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial, 1939-1947, Institutul European, Iași, 1995, p.206-208;
7. Alexandru Safran, Resisting the storm. Romania 1940-1947. Memoirs, Geneva, 1986, p.5;
8. Arh. Ist. Centrală, fon Președ. Cons. De Min., Cabinet Ion Antonescu, dosar78/1941, f.13, vezi și Ioan Scurtu și colectiv, op. cit., p. 115;
9. Ibidem;
10. Alexandru Moșanu, Raport prezentat la Conferința internațională Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia, Chișinău, 26 Iunie 1991, în "Făclia", Chișinău, din 28 Iunie 1991;
11. Alexandru A. Zavtur, Formarea și dezvoltarea structurii sociale și socialiste în Moldova, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1971, p. 229;
12. Viorel Florescu, A tragedy of the Population of Bassarabia: The Deportations, in the Tragic Plight of a border area: Bassarabia and Bucovina, A.R.A., vol. III, California, Humboldt State Univ. Press, 1983, p. 131;
13. Anton Moraru, Istoria Românilor..., p.323-324; E. Șișcanu, op. cit., p.45;
14. Practica numirii reprezentanților C.C. al P.C. unional și al Sovietului Comisarilor Narodnici din Uniunea Sovietică pentru R.S.S. Moldovenească a fost stabilită printr-o decizie comună a celor două instituții, din 25 Aprilie 1941. Peste două săptămâni, la 7 Mai 1941, primul trimis special pentru Moldova a fost numit S.A. Goglidze, executat, de altfel, în Martie 1953 împreună cu așa-numitul grup antipartinic condus de Beria, Valeriu Pasat, op. cit., p.148 și urm.;

15. Cele două cărți de referință despre Garda de Fier sunt: Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1927-1941*, București, "Humanitas", 1994 și Eugen Weber, *Dreapta românească*, ediția a II-a, Cluj Napoca, "Dacia", 1999;
16. Valeriu Pasat, op. cit., p.147;
17. Ibidem;
18. Ibidem;
19. E. Șișcanu, op. cit., p.54
20. Anton Moraru , *Istoria Românilor...*, p.330, Rost I organizaționnoe ukreplenie Kommunisticeskoj Partii Moldavii, Chișinău, 1976, p.117;
21. Valeriu Pasat, op. cit., p.147-148;
22. Ibidem, p.164;
23. Ibidem, p.165-166;
24. Ibidem p.166. În cadrul celei de-a doua deportări în masă a populației locale, din Iunie 1949, din totalul de 12860 de familii, n-au fost ridicate 1567 familii din cauze diferite : 274 de familii intraseră între timp în colhoz; 240 au prezentat chiar în timpul operației de strămutare, dovezi documentare care atestau că unii membri ai familiei făceau armata; 35 familii aveau ordine și medalii sovietice; 508 își schimbaseră domiciliul și 105 familii se ascuseseră. Vezi Mihai Gribincea, *Basarabia în primii ani...*, p.131-132;
25. Valeriu Pasat, op. cit., p.166;
26. Ibidem, p.164;
27. *Basarabia desrobotă* , București, Președinția Consiliului de Miniștri, 1942, p.93;
28. B. Nahayalo & V. Swoboda, op. cit., p.88;
29. Ibidem;
30. Ibidem;
31. Citat după Ion Constantin, *România, Marile Puteri...*, p.109;
32. Mihai Gribincea, *Deportările staliniste din Basarabia*, în Adrian Pop (ed.), "Sub povara graniței imperiale", op. cit., București, Recif, 1993, p.45;
33. Anton Moraru , *Istoria Românilor...*, p.341;
34. Valeriu Pasat, op. cit., p.166;
35. Ibidem , p.164;
36. Cifrele aparțin lui Alexandru Moșanu, citat în Ioan Scurtu (ed.) op. cit. , p.224. Vezi și "Făclia", 28 Iunie, 1991;
37. Anton Moraru , *Istoria Românilor...*, p.337;
38. Ibidem , p.354; "Făclia", 28 Iunie, 1991;

Capitolul III – Politici de alterare a structurii etnice în perioada sovietică

1. În primii ani de după război, prin aducerea unui mare număr de cadre didactice din afara R.S.S.M. , limba rusă a fost promovată în educație. În plus, încoace a fost detașat un număr mare de “apparaciki” din Ucraina și R.S.F.S.R. Aceștia aveau să constituie baza noii nomenclaturi din Basarabia. În mare parte, au fost promovate persoane mediocre, conform principiului luminist “ orice bucătăreasă poate să conducă țara “.

2. L.I. Brejnev, *Vospominanija*, Moscova, 1978, p.155-156;

3. Vezi M. Ghițu, Unele aspecte din mișcarea de rezistență antisovietică în Basarabia postbelică, în *Analele Sighet*, vol.2, București, 1995; E. Postică, Rezistența anticomunistă în Basarabia. Partidul libertății, în *Destin românesc*, nr. 3, 1996; idem Organizația de Rezistență din Basarabia postbelică (1944-1950), în *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 4, 1996; idem, Martiri ai rezistenței antitotalitare din Basarabia, în *Tyrageția*, Anuarul Muzeului Național de Istorie, vol. III, Chișinău;1999; V. Pasat, *Trudnye stranicy istorii Moldovy, 1940-1950-e gody*, Moscova 1994;

4. Până la sfârșitul anului 1946, Kremlinul a selectat și confirmat în posturi 1682 persoane. Dintre aceștia, doar 4,9 % erau etnici români. Vezi I. Scurtu (coordonator), *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, ed. II, București, 1998, p. 250;

5. În perioada ianuarie 1945 - septembrie 1946 organizația republicană de partid a crescut de peste 2,5 ori. Sporul s-a datorat, în special, demobilizărilor din Armata Sovietică și stabilirii în R.S.S.M. a unor cadre din alte republici sovietice (M. Bruchis, *Nationalities-people. A study of the nationalities policy of the communist party in the Soviet Moldavia*, 1984, p.5; Coord. D. Cornovan, *Istoria Partidului Comunist al Moldovei. Studii* , Chișinău, 1968, p.415;

6. La 5 Iulie 1950 a avut loc plenara C.C. al PC din Uniunea Sovietică, în cadrul căreia s-a atras atenția asupra greșelilor comise în selectarea și educarea cadrelor . (N. Cornovan, *Istoria Partidului Comunist al Moldovei . Studii*, Chișinău, 1968, p. 389;

7. Între 1948 și 1956, Trapeznikov a deținut funcția de director al Școlii Superioare de partid din Chișinău, contribuind astfel la pregătirea cadrelor noi. Ulterior el a fost numit protector al Școlii Superioare de partid de pe lângă C.C. al P.C.U.S (Enciclopedia Sovietică Moldovenească, Chișinău, 1976, vol.6, p.435);

8. Până în 1956 Cernenko a activat în secția de agitație și propagandă a C.C. al P.C.M. (Enciclopedia Sovietică Moldovenească, Chișinău, 1977, vol.7, p.316);

9. În 1951-1962 și 1965 Sciolokov a deținut funcția de prim-loctiitor al Președintelui Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. , iar între anii 1965 și 1966 pe cea de Secretar doi al C.C. al P.C.M.. Ulterior, a fost numit ministru al afacerilor interne din URSS;

10. Țvigun a lucrat în Moldova în calitate de adjunct al Ministrului Comitetului de Stat al Securității (KGB) din R.S.S.M. (R. Medvedev, Licinost'i epoha politceskij portret L. Brejneva, Moscova, 1991, p. 50-52);

11. În memoriile sale, I. Bodiul recunoaște faptul că alogenilor le-a fost rezervată o poziție privilegiată în viața politică din Moldova Sovietică (I. Bodiul , Vospominanija, Tiraspol, 1999, p.98);

12. O situație similară poate fi constatată și pentru mediile academice;

13. Este de reținut faptul că până la 1989 nici un basarabean nu a deținut această funcție ;

14. Pentru formarea elitei naționale, puterea sovietică a acordat mijloace considerabile sistemului educativ;

15. Comsomolul era considerat rezerva de cadre a partidului;

16. Petru Lucinski s-a născut în satul Răduleni Vechi, județul Soroca. Absolvent al Universității de Stat din Chișinău, acesta a avut o evoluție rapidă pe scara ierarhică de partid, inclusiv grație sprijinului din partea lui I. Bodiul . 1967-1971 – prim secretar al C.C. al ULCTM; 1971-1976 – secretar pe ideologie în C.C. al P.C.M.; 1976-1978 – prim secretar al Comitetului Orașenesc de Partid Chișinău; 1978-1986 – funcții în aparatul C.C. al P.C.U.S; 1986-1989 – secretar doi al C.C. al PC din Tadjikistan; 1989-1991 – prim secretar al C.C. al P.C.M. (Portrete în mișcare. 30 de lideri politici din Moldova, Chișinău, 1996, p.8-11);

17. Ion Guțu s-a născut în satul Egoreni, județul Soroca. Printre funcțiile deținute s-au numărat : prim secretar al ULCTM; prim secretar al comitetului raional Octombrie (Chișinău) de partid; șef de secție în C.C. al P.C.M.; secretar al C.C. al P.C.M. pentru ideologie; președinte al comisiei organizatorice În C.C. al P.C.M. ;

18. Grigore Eremei s-a născut în satul Târnova, județul Edineț. În 1959 a fost numit secretar doi al C.C. al ULCTM. În anii 1960-1966 a îndeplinit funcția de adjunct, iar între anii 1973 și 1980, de președinte al Consiliului de Miniștri. În 1980-1981 a fost președinte al sindicatelor din R.S.S.M., iar între februarie și august 1991 a fost prim secretar al C.C. al P.C.M.;

19. Grigore Cușmir s-a născut în satul Calarașovca, județul Edineț. În linii mari, cariera sa este asemănătoare cu cea a colegilor săi de generație, în anii '80 – ministru al culturii;

20. Eugen Sobor s-a născut în satul Merești, județul Lăpușna. Între 1964 și 1974 a activat în Comsomol, de la instructor până la prim secretar al Comitetului Orășenesc Chișinău. În 1988 a fost numit ministru al culturii în R.S.S.M.;

21. Andrei Sangheli s-a născut în satul Grinăuți, județul Edineț. A activat în organe de stat și partid. Între 1986-1989 a fost prim vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar în 1990 ministru al agriculturii, fost prim ministru după '90;

22. Ion Ciubuc s-a născut în satul Hădărăuți, județul Edineț. A deținut diverse funcții în sfera economică. Fost prim ministru al Republicii Moldova;

23. Anii '60-'70 au fost marcați de primele mișcări revendicative ale intelectualității de creație și ale studențimii;

24. N. Testimițeanu a acordat o mare atenție cadrelor locale, fiind acuzat de naționalism;

25. La Congresul XII al P.C.M. (februarie 1971) activitatea lui Cornovan a fost aspru criticată : "... În sectorul ideologic nu se acordă suficientă atenție educației internaționaliste și patriotice a oamenilor muncii, se desfășoară slab lupta împotriva ideologiei străine și rămășițelor trecutului..." (Comunistul Moldovei, nr. 3, p. 7);

26. După moartea lui Brejnev, în 1982 Iurii Andropov a declanșat o amplă campanie anticorupție;

27. Vezi Materialy, XXVII, S'ezda Komunisticeskoj partii Sovetskogo Sojuza, Moscova, 1987, p. 57, 83, 116;

28. V. Smirnov a lucrat un timp în structurile de partid din Uzbekistan. Mai târziu s-a constatat că în această perioadă Smirnov a pretins și obținut de mai multe ori mită. După șase luni de detenție, la intervenția lui Ligaciov, V. Smirnov a fost eliberat din arest ;

29. Hotărârea Plenarei IV a C.C. al P.C.M. din 22 Octombrie 1986 (Comunistul Moldovei, nr. 12, 1986,p. 19-34);

30. Vâșcu făcea parte din generația promovată în anii '60 . M. Ciubotaru , Vasile Vâșcu, Întârziată destăinuirii, în Moldova, nr. 3-4, 5-6,7-8, 9-12, 1994;

31. S-a vehiculat, printre altele, faptul că în biroul lui Vâșcu a fost găsită o cantitate mare de aur;

32. Aceste afirmații aparțin lui N. Ceaușescu și P. Niculescu (membru al comitetului politic executiv al C.C. din România), fiind formulate în timpul convorbirilor cu L. Brejnev (august 1977) și A. Gromîko (octombrie 1978);

33. Cu un deceniu în urmă situația era și mai discriminatorie : 1953-20,0%, 1956-18,3%, 1962-14,3%, 1963-24,1%;

34. Cu excepția funcțiilor de rang unional;

35. În 1975 numărul specialiștilor români era de 48,4 mii (din totalul de 118,5 mii), iar în 1980 de 70,1 mii (din totalul de 155,7 mii);

36. În Sovietul Suprem din legislatura a VIII-a românii constituiau 84,1 % din numărul total al deputaților cu studii inferioare. În legislativele următoare cota lor a fost respectiv, 88,2 %, 83,2 %, 74,2 %. Dar în parlamentul ales în 1985 deputații români au întrunit o majoritate(56,9 %) din totalul deputaților cu studii superioare ;

37. În organizarea mișcării naționale din republică, un rol de frunte l-au jucat formațiunile social politice „Cenaclul literar-muzical Al. Mateevici”, „Mișcarea Democratică în susținerea restructurării” și „Frontul Popular din Moldova”;

38. S-au făcut auzite, de asemenea, și apeluri de ieșire din componența URSS și reunire cu România;

39. În 1990 au fost excluse din P.C.M. peste 8000 de persoane, însemnând 13 % din totalul membrilor acestei organizații.

Capitolul IV – Structura etnică a Republicii Moldova.

1. „Literatura și Arta” din 7 februarie 1991.

2. „Adevărul” din 22 mai 1992 (editorialul „Moscovia scapă din mână << Varianta Iugoslavă >>”).

3. „România liberă” din 6/7 iunie 1992.

4. Ibidem.

5. Ibidem.

6. „Curierul românesc” din 9 iunie 1992.

7. „Cotidianul” din iunie 1992.

8. „Libertatea” din 12/13 iunie 1992.

9. Ibidem.

10. „Moldova Suverană”, nr. 115 (17724), 1 iunie 1991.

Bibliografie:

- Caraman, Petru. *Românitatea Basarabiei văzută de știința oficială sovietică*, Iași, 1940;
- Cașu, Igor. *Instaurarea regimului comunist în Basarabia – 1940-1941*, Revista de istorie a Moldovei nr. 3-4, 1999;
- Ciobanu, Ștefan. *Basarabia: populația, istoria, cultura*;
- Cojocaru, Gheorghe. *Separatismul în slujba imperiului*, Ed. Civitas, Chișinău, 2000;
- Constantin, Ion. *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, Ed. Enciclopedică, București, 1995;
- Enache, Marian și Cimpoșu, Dorin. *Misiune diplomatică în Republica Moldova -1993-1997*, Ed. Polirom, 2000;
- Nedelciuc, Vasile. *Republica Moldova*, Ed. Universitas, Chișinău, 1992;
- Scurtu, Ioan; Almaș, Dumitru; Goșu, Arman; Șișcanu, Ion; Cojocaru, Gheorghe. *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, Ed. Semne, București, 1998;
- Solomon, Flavius și Zub, Alexandru. *Basarabia – dilemele identității*, Fundația Academică „A.D. Xenopol”, Iași, 2001;
- Stăvilă, Veaceslav. *Evoluția componentei naționale a elitei economico-politice a R.S.S.M. (1940-1991)*, Revista de istorie a Moldovei nr.4, 1996.

CAPITOLUL I	1
ISTORICUL STRUCTURII ETNICE.....	1
<i>Populația eterogenă</i>	4
I Neamuri slave	4
II Neamurile neslave.....	10
III Români	14
CAPITOLUL II.....	17
DEPORTĂRILE SI PURIFICĂRILE ETNICE	17
CAPITOLUL III	31
POLITICI DE ALTERARE A STRUCTURII ETNICE ÎN PERIOADA SOVIETICĂ	31
CAPITOLUL IV	47
STRUCTURA ETNICĂ A REPUBLICII MOLDOVA	47
NOTE:.....	67
Bibliografie:	76